

A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ NEMZETISÉGEK JOGAINAK VÉDELMEÁT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES

4/2020. számú

ELVI ÁLLÁSFOGLALÁS

**A VILÁGJÁRVÁNY
NEMZETISÉGI KÖZÖSSÉGEKRE GYAKOROLT HATÁSAIRÓL**

Budapest, 2020. november 11.

Tartalom

I. Bevezetés	4
II. Az eljárás megindítása és szakmai keretei.....	6
III. A nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működésével kapcsolatos nehézségek a veszélyhelyzet alatt	9
3.1. Nemzetiségi önkormányzatok működésével kapcsolatos panasz	9
3.2. Nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működésével kapcsolatos beadvány	10
3.3. A Miniszterelnökséget vezető miniszter szakmai álláspontja.....	10
3.4. A Köznevelésért felelős Államtitkár válasza	11
3.5. Megállapítások	13
3.5.1. <i>Jogszabályi háttér</i>	13
3.5.2. <i>A nemzetiségi önkormányzatok, valamint a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények veszélyhelyzet ideje alatti működésével kapcsolatos konkrét megállapítások</i>	21
IV. A nemzetiségi önkormányzatok részére nyújtott állami támogatások felhasználásával kapcsolatos tapasztalatok	24
4.1. A súlyos anyagi helyzetbe került lakosok nemzetiségi önkormányzatok által történő támogatásának akadályai	24
4.2. A Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságának válasza.....	25
4.3. Megállapítások	26
4.3.1. <i>Jogszabályi háttér, a nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatásköreinek pénzügyi alapjai</i>	26
4.3.2. <i>A nemzetiségi önkormányzatok feladatellátásának támogatása</i>	27
V. A koronavírus világjárvány alatt elrendelt korlátozásoknak a halmozottan hátrányos helyzetű roma nemzetiséghez tartozókat érintő hatásairól	28
5.1. A magyarországi problématerületek beazonosítása	28
5.2. A téma alapjogi vonatkozásai	30
5.3. A roma szervezetek tapasztalatai, jelzései a rendkívüli helyzet következményeiről	32
5.4. A roma gyermekek speciális problémái a digitális oktatásra történő átállást követően	36
5.5. Nemzetiségi ombudsmanhelyettesként megtett intézkedések.....	37

5.6. A megkeresett szervek válaszai.....	37
5.6.1. <i>Válaszok a nevelés-oktatás, gyermekétkeztetés kérdései kapcsán.....</i>	37
5.6.2. <i>Válaszok a telepszerű lakókörnyezetben élők problémáival kapcsolatban</i>	40
5.6.3. <i>A hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatási és megélhetési problémáival kapcsolatos válaszok</i>	41
5.6.4. <i>A települési önkormányzatok szerepével, együttműködési hajlandóságával kapcsolatos válaszok</i>	42
5.6.5. <i>A Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság veszélyhelyzet alatti működésével kapcsolatos válasz.....</i>	42
5.6.6. <i>Az Országos Roma Önkormányzat elnökének válasza</i>	43
5.7. Nemzetközi szakmai megnyilvánulások	46
5.8. Összegzés	52
VI. Szakmai javaslatok.....	53

I. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) szerint a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes kiemelt feladata, hogy figyelemmel kíséresse a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatást nyújtson, illetve felhívja a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére. Az alapvető jogok biztosának helyettese fent megjelölt feladatai ellátása érdekében elvi állásfoglalást adhat ki. Az állásfoglalás célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjai egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok, illetve az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, továbbá felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok egyre sikeresebb érvényesítését szolgálhatják.

A koronavírus világjárvány következtében kialakult körülményeknek a hazánkban élő nemzetiségi közösségekre, azok tagjaira, kiemelten a roma lakosságra gyakorolt hatását 2020 márciusától folyamatosan figyelemmel kísérem és elemzem. A járványügyi veszélyhelyzet, illetve készültség nemcsak a mindennapi életet és az együttélés szabályait alakította át, hanem módosította a jogszabályi környezetet is.

Jelen elvi állásfoglalás¹ kiadásával **elsődleges céлом** annak vizsgálata, hogy a koronavírus világjárvány, majd ennek következtében a Magyarország Kormánya által 2020. március 11-én Magyarország egész területére kihirdetett és 2020. június 18-án megszüntetett veszélyhelyzet **hogyan érintette a nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működését**. Céлом továbbá, hogy ismertessem a különleges jogrend idején alkalmazott, a nemzetiségi jogterületet érintő szabályozás **hivatalos szervektől érkezett irányadó értelmezését**. Töreksem egyúttal arra, hogy **szakmai javaslataimmal hozzájáruljak** a jogállamiságból eredő jogbiztonság elvének érvényesüléséhez, illetve következetes érvényesítéséhez, és **a nemzetiségi önkormányzatok folyamatos és kiszámítható, a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények zavartalan működésének biztosításához**.

Fontosnak tartom továbbá annak bemutatását is, hogy **a koronavírus világjárvány következtében kialakult körülmények, a különleges jogrend keretében bevezetett korlátozások hogyan érintették hazánk legnagyobb, és számos szempontból leghátrányosabb helyzetű roma nemzetiségi közösségét**, illetve, hogy a roma nemzetiségű állampolgárok a veszélyhelyzet következtében milyen speciális nehézségekkel szembesülnek.

Ehhez kapcsolódóan áttekintem a következmények mérséklését célzó állami és civil intézkedéseket, illetve az ezzel összefüggésben felmerült esetleges hiányosságokat és problémákat is.

¹ Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról 1/2012. (I. 6.) AJB utasítás 8. § (2) bekezdés a) pont.

Az állásfoglalás aktuális és kiemelt fontosságú azért is, mert a Kormány a 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelettel az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó SARS-CoV-2 koronavírus világjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarország egész területére ismételten veszélyhelyzetet hirdetett ki.

II. Az eljárás megindítása és szakmai keretei

Magyarország Kormánya az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében az Alaptörvény 53. cikk (1) bekezdésében meghatározott hatáskörében a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet 1. §-a alapján 2020. március 11-én Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdetett ki.

A veszélyhelyzet kihirdetését követően és annak fennállása során több olyan problémával találkoztam, amely a hazai nemzetiségi közösségek tagjait, valamint önkormányzatainak, intézményeinek működését érintette. E problémák alapvetően négy nagyobb területet öleltek át:

- **a nemzetiségi önkormányzatok működését a különleges jogrendben,**
- **a nemzetiségi önkormányzatoknak járó állami támogatások felhasználását,**
- **a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működését,**
- **valamint a halmozottan hátrányos helyzetű roma lakosság fokozott veszélyeztetettségének kérdését.**

Tekintettel arra, hogy a fent megnevezett területeken felmerült körülmények felvetették a nemzetiségi önkormányzati jogok, az anyanyelvű oktatáshoz való jog és ezzel összefüggésben a jogállamiságból levezethető jogbiztonság, különösen az egységes jogértelmezés és jogalkalmazás követelményének, valamint a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak sérelmét, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból átfogó vizsgálatot indítottam.

Eljárásom során az információgyűjtés módszere az írásbeli megkeresés útján történő tájékozódás volt. Az Ajbt. 3. § (2) bekezdés d) pontja és 41. § (5) bekezdése, továbbá az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2012. (I. 6.) AJB utasítás 1. számú melléklet 29. § (4) bekezdés b) pontja alapján kerestem meg az érintett közigazgatási szerveket. A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet a veszélyhelyzetet 2020. június 18-án szüntette meg. A kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetésével a felmerült nehézségek többsége ugyan megszűnt, mindazonáltal fontosnak tartom felhívni a figyelmet azok jelentőségére, a koronavírus világjárvány ugyanis továbbra is számos problémát okoz hazánk lakosságának, és az egészségügyi körülmények 2020 őszén bekövetkezett romlása miatt szükségessé vált a veszélyhelyzet ismételt bevezetése.

A 2012. január 1. utáni új, egységes ombudsmani rendszerben a hazai nemzetiségi jogok érvényesülésének figyelemmel kísérése és az ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatokról való rendszeres tájékoztatás a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmet ellátó biztoshelyettes² kiemelt feladata: ezen az alapon kötelességem a hazai nyilvánosság, az érintett szakértők és intézmények figyelmének felhívása a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére, valamint a kiemelt kapcsolattartás a nemzetközi szakmai közösséggel.

² Magyarország Alaptörvénye 30. cikk (3) bekezdés és Ajbt. 3. § (2) bekezdés. A közjogi státus teljes megnevezése helyett a továbbiakban felváltva alkalmazom a nemzetiségi ombudsmanhelyettes, illetve a nemzetiségi biztoshelyettes megjelölést.

A kialakult gyakorlatnak megfelelően **az alapvető jogok biztosa és a biztoshelyettesek** egy adott probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során **alapjogi érveket felsorakoztatva autonóm, objektív és neutrális módon járnak el.**

Ugyanakkor következetesen, zsinórmértékként támaszkodnak az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos korábbi elvi megállapításaira is, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazzák az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott egyes alapjogi tesztek.

Magyarország hatályos Alaptörvénye alapjogokkal kapcsolatos megfogalmazása nagyrészt megegyezik a korábbi Alkotmányban foglaltakkal, amennyiben az alapjogi követelmények és alapjogok tekintetében nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely ellentétes lenne a korábbi Alkotmány szövegével. A normaszövegben előfordul részben eltérő fogalmazásmód, kiegészítés, kihagyás, de mindaddig, amíg az alkotmányértelmezési monopóliummal felruházott Alkotmánybíróság ellenkezően nem nyilatkozik – álláspontom szerint – vélemezendő, hogy az Alkotmány szövegéhez kapcsolódó korábbi alkotmánybírói megállapításokra valamennyi alaptörvény-értelmezőnek, így a nemzetiségi biztoshelyettesnek is figyelemmel kell lennie.³

Mindezek alapján az ombudsmani, illetve ombudsmanhelyettesi gyakorlatban továbbra is hivatkozási pontot jelent az egyes alkotmányos jogokat és követelményeket értelmező alkotmánybírói esetjog.

Az Alaptörvény rendelkezései közül vizsgálatom szempontjából a következőket emelném ki. A Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők, helyi és országos önkormányzatok létrehozásához, valamint az anyanyelvű oktatáshoz való joguk alapvető jog,⁴ amelynek tiszteletben tartása, hatékony érvényesítése és védelme valamennyi állami intézmény kötelessége.⁵ Az Alaptörvény kimondja, hogy Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, különösen nemzeti származás szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Ezzel párhuzamosan az állam az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.⁶

Érintett szervek:

- Miniszterelnökség;
- Emberi Erőforrások Minisztériuma;
- Belügyminisztérium;
- Klebelsberg Központ;
- Országos Roma Önkormányzat.

³ Az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatát ld. 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [41]. és 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32]-[34].

⁴ Magyarország Alaptörvénye XXIX. cikk (1)-(2) bekezdés.

⁵ Magyarország Alaptörvénye I. cikk (1) bekezdés.

⁶ Magyarország Alaptörvénye XV. cikk (2) és (4) bekezdés.

Alkalmazott jogszabályok:

- Magyarország Alaptörvénye (Alaptörvény);
- Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. CXI. törvény (Ajbt.);
- A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (Njt.);
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.);
- A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (Kat.);
- A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet (40/2020. Korm. rendelet);
- A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet (282/2020. Korm. rendelet).

III. A nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működésével kapcsolatos nehézségek a veszélyhelyzet alatt

Állásfoglalásom első fejezetében – a járványügyi korlátozások következtében kialakult helyzettel összefüggő konkrét panaszügyek ismertetésén keresztül – bemutatom a nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működését érintő kérdéseket, amelyeket a különleges jogrend idején alkalmazandó jogszabályok értelmezése vetett fel.

3.1. Nemzetiségi önkormányzatok működésével kapcsolatos panasz

Egy tankerületi központ az Nkt. 84. § (7) bekezdés d) pontja szerinti, a nevelési-oktatási intézmény átszervezésével kapcsolatos döntés előkészítése során – figyelemmel az Nkt. 84. § (9) bekezdés a) pontjára – **az érintett települési nemzetiségi önkormányzat egyetértését kívánta beszerezni.** A tankerületi központ 2020. március 5-én kelt levelében arra kérte fel az érintett települési nemzetiségi önkormányzatot, hogy álláspontja kialakítását követően adja egyetértését a nevelési-oktatási intézmény átszervezéséhez, és a települési nemzetiségi önkormányzat szavazati arányokat is tartalmazó határozatát 2020. március 31-ig küldje meg a tankerületi központ számára. Az érintett nemzetiségi önkormányzat elnöke arról tájékoztatót, hogy a megkeresést követően kezdeményezte is a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete ülésének összehívását, **amelyet azonban a település jegyzője megakadályozott, így a képviselő-testület az egyetértési jogát nem tudta gyakorolni.**

A települési nemzetiségi önkormányzat székhelye szerinti település jegyzője 2020. március 25-én kelt levelében arról tájékoztatta a tankerületi központ vezetőjét, hogy az Njt. 80. §-a alapján a polgármesteri hivatal biztosítja a települési nemzetiségi önkormányzat testületi működésének feltételeit. Tekintettel azonban arra, hogy a Kormány a 40/2020. Korm. rendelet 1. §-a alapján Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdetett ki, így a települési nemzetiségi önkormányzat vonatkozásában is alkalmazandó a Kat. 46. § (4) bekezdése, melynek értelmében **veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, a fővárosi, megyei közgyűlésnek feladat- és hatáskörét a polgármester, illetve a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke gyakorolja.** A tankerületi központ igazgatójának írott jegyzői tájékoztatás szerint, mivel a Kat. a nemzetiségi önkormányzatokra nem tartalmaz külön rendelkezést veszélyhelyzet esetére, a települési önkormányzatokhoz hasonlóan **a nemzetiségi önkormányzat sem tarthat képviselő-testületi ülést.** Így az érintett nevelési-oktatási intézmény átszervezési eljárásának megindításról szóló kezdeményezés vonatkozásában a települési nemzetiségi önkormányzat nem tud élni az egyetértési jogával.

Beadványában az érintett nemzetiségi önkormányzat elnöke arról tájékoztatót, hogy a tankerületi központ megkeresését követően kezdeményezte a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete ülésének összehívását, amelyet a jegyző a fent ismertetett körülményekre hivatkozással megakadályozott. **A települési nemzetiségi önkormányzat elnökének álláspontja szerint a jegyző ezzel a döntésével a tankerületi központ megkeresésének megválaszolását, a települési nemzetiségi önkormányzat részére biztosított egyetértési jog gyakorlását az elnök feladat- és hatáskörébe utalta.**

Beadványában az elnök arról is beszámolt, hogy a települési nemzetiségi önkormányzatnak több folyamatban lévő ügye van, amelyekben képviselő-testületi ülés hiányában az önkormányzat nem tud dönteni.

Az ügygel összefüggésben megkerestem a Miniszterelnökséget vezető minisztert, mint a Kormány helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletéért felelős tagját,⁷ továbbá mint a Kormány által létrehozott Rendkívüli Jogrendi Szabályozásért Felelős Akciócsoport vezetőjét.⁸

Kértem, hogy tájékoztasson a fentiekben ismertetett helyzettel kapcsolatban kialakított álláspontjáról, valamint általánosságban is rákérdeztem arra, hogy a veszélyhelyzet hogyan érinti a nemzetiségi önkormányzatok működését, illetve alkalmazandó-e a nemzetiségi önkormányzatokra a Kat. 46. § (4) bekezdése – figyelemmel az Njt. 153. § (1) bekezdésére, amely szerint ahol az Njt. eltérően nem rendelkezik, a nemzetiségi önkormányzatokra és az átalakult nemzetiségi önkormányzatokra alkalmazni kell a helyi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályokat.

3.2. Nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működésével kapcsolatos beadvány

A veszélyhelyzet kihirdetését követően egy óvoda intézményvezetője fordult hozzám. Az intézményvezető beadványában előadta, hogy 2020. január 24-én nyújtotta be az illetékes önkormányzathoz, mint fenntartóhoz az óvodában nevelt gyermekek törvényes képviselőinek Njt. 22. § (5) bekezdése és a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet 2. § (1) bekezdése értelmében megfogalmazott kérelmét, amelyben a szülők azt kezdeményezték, hogy a fenntartó a 2020/2021-es nevelési évtől az óvodában szervezze meg az Njt. 22. § (3) bekezdése szerint a nemzetiségi kétnyelvű óvodai nevelést. Beadványában az intézményvezető arról tájékoztatott, hogy a fenntartó a Kormány által kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel, a Kat. 46. § (4) bekezdésére hivatkozva nem hozott döntést az érintett óvoda átszervezéséről.

Tekintettel arra, hogy a konkrét ügyben felvetett nehézségek a veszélyhelyzet fennállása idején általánosságban is érintették a köznevelési intézmények átszervezését, alapfeladatának módosítását, fenntartói jogának átadását, az ügy háttérének és az esetlegesen felmerült nehézségek minél alaposabb megismerése érdekében megkerestem az Emberi Erőforrások Minisztériuma Köznevelésért felelős Államtitkárát.

3.3. A Miniszterelnökséget vezető miniszter szakmai álláspontja

A Miniszterelnökséget vezető miniszter a megkeresésemre adott válaszában kifejtette, hogy **a Kormány által kihirdetett veszélyhelyzet ideje alatt a nemzetiségi önkormányzatok működésére is sajátos rendelkezések vonatkoznak.**

A Kat. 46. § (4) bekezdése megállapítja, hogy veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, a fővárosi, megyei közgyűlésnek feladat- és hatáskörét a polgármester, illetve a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke gyakorolja.

⁷ A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 14. § (1) bekezdés 6. pont.

⁸ A koronavírus elleni védekezés kapcsán szükséges további intézkedésekről szóló 101/2020. (III. 14.) Korm. határozat 6. pont.

Ennek keretében azonban nem foglalhat állást önkormányzati intézmény átszervezéséről, megszüntetéséről, ellátási, szolgáltatási körzeteiről, ha a szolgáltatás a települést is érinti.

Az Njt. 153. § (1) bekezdése megállapítja, amennyiben az Njt. eltérően nem rendelkezik, a nemzetiségi önkormányzatokra és az átalakult nemzetiségi önkormányzatokra alkalmazni kell a helyi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályokat, az adósságrendezésre vonatkozó rendelkezések kivételével. Az Njt. 153. § (2) bekezdése kimondja, hogy ahol az Njt. eltérően nem rendelkezik, a nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi települési önkormányzatok tisztségviselőinek jogállására a polgármesteri tisztség ellátására vonatkozó törvényi rendelkezések alkalmazandók.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint megállapítható, hogy a nemzetiségi önkormányzat elnöke a polgármesteri tisztség ellátására vonatkozó törvényi rendelkezések alkalmazandók. Ennek alapján **veszélyhelyzet ideje alatt a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületének, közgyűlésének feladat- és hatásköreit a nemzetiségi önkormányzat elnöke gyakorolja a jogszabályokban meghatározott korlátok között.** Ugyanakkor az elnök feladat- és hatáskörgyakorlásának veszélyhelyzetben is meg kell felelnie az Njt. 10. § (3) bekezdésében foglaltaknak, miszerint a nemzetiségi önkormányzatok törvényben meghatározott jogait jóhiszeműen, a kölcsönös együttműködés elve alapján, rendeltetésüknek megfelelően gyakorolják.

Ezzel összefüggésben a Miniszterelnökséget vezető miniszter fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy az Njt. 146. § (1) bekezdése alapján a fővárosi és megyei kormányhivatal a helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletének rendjével egyező tartalommal és módon ellátja a nemzetiségi önkormányzatok törvényességi felügyeletét. Ez a törvényességi felügyelet a nemzetiségi önkormányzat elnökének a Kat. 46. § (4) bekezdése szerint meghozott döntéseire is kiterjed. A fővárosi és megyei kormányhivatal törvényességi felügyeleti munkájának hatékony ellátásához a Miniszterelnökséget vezető miniszter szerint a veszélyhelyzet idején is elengedhetetlenül szükséges, hogy valamennyi, ebben az időben a nemzetiségi önkormányzat elnöke által meghozott döntés a vonatkozó jogszabályi előírásoknak megfelelően beérkezzen a fővárosi és megyei kormányhivatalokhoz.

3.4. A Köznevelésért felelős Államtitkár válasza

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Köznevelésért felelős Államtitkára a köznevelési intézmények átszervezését, alapfeladatának módosítását, fenntartói jogának átadását érintő kérdésekre az alábbi tájékoztatást adta.

A Köznevelésért felelős Államtitkár válaszlevelében arról tájékoztatott, hogy az ügy komplexitására tekintettel megkereste a Belügyminisztérium Önkormányzati Főosztályát is, melynek álláspontja szerint a Kat. 46. § (4) bekezdése értelmében veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, a fővárosi, megyei közgyűlésnek feladat- és hatáskörét a polgármester, illetve a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke gyakorolja. A Kat. a hatáskör gyakorlását azonban korlátozza, amikor úgy fogalmaz, hogy ennek keretében **a polgármester, főpolgármester nem foglalhat állást önkormányzati intézmény átszervezéséről, megszüntetéséről, ellátási, szolgáltatási körzeteiről, ha a szolgáltatás a települést is érinti.**

A Belügyminisztérium Önkormányzati Főosztálya az EMMI részére eljuttatott tájékoztatásában kiemelte annak fontosságát, hogy a veszélyhelyzet idején a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium államtitkárainak körlevele segítette a jogalkalmazást. A körlevél rögzítette, hogy **a képviselő-testület, közgyűlés a veszélyhelyzet idején nem ülésezhet.**

A polgármester, főpolgármester képviselő-testület, közgyűlés nevében rendeletet is alkothat, döntésénél figyelemmel kell lennie a szükségesség és arányosság követelményére, a rendeltetésszerű joggyakorlásra és mérlegelnie kell, hogy a döntés elhalasztása milyen következményekkel jár.

A Belügyminisztérium Önkormányzati Főosztályának tapasztalatai alapján a Kat. 46. § (4) bekezdésének alkalmazása során bizonytalanság volt abban, hogy intézmények átszervezéséről dönthet-e a polgármester, főpolgármester. A Belügyminisztérium Önkormányzati Főosztályának álláspontja szerint **a Kat. 46. § (4) bekezdés második mondatában megfogalmazott korlátozás nem döntési, hanem állásfoglalási, véleményezési jogkört érint.** Alapját a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Mötv.) 42. §-a jelenti. Az Mötv. 42. §-a a képviselő-testület, közgyűlés át nem ruházható hatásköreit tartalmazza, amelynek 7., valamint 11. pontja szerint nem ruházható át intézmény alapítása, átszervezése, megszüntetése, illetve állásfoglalás intézmény átszervezéséről, megszüntetéséről, ellátási, szolgáltatási körzeteiről, ha a szolgáltatás a települést is érinti. A Belügyminisztérium Önkormányzati Főosztályának álláspontja szerint mindezekből kitűnik, hogy a Kat. 46. § (4) bekezdése nem döntési, hanem állásfoglalási hatáskör gyakorlását nem teszi lehetővé a polgármester, főpolgármester számára veszélyhelyzetben.

A fentiek alapján **veszélyhelyzetben a polgármester, főpolgármester intézmény átszervezéséről is dönthetett.** Emellett fontos kiemelni, hogy egyes ágazati jogszabályok a döntés meghozatalához előírhatják az érintett önkormányzat véleményének kikérését, ilyen **véleményt azonban a polgármester, főpolgármester nem adhatott ki a Kat. 46. § (4) bekezdése alapján a képviselő-testület, közgyűlés nélkül.** Válaszlevelében a Belügyminisztérium ugyanakkor jelezte, hogy sem az Mötv., sem más a felelősségi körébe tartozó jogszabály ilyen véleményezési jogkört nem tartalmaz.

A Köznevelésért felelős Államtitkár kiemelte, hogy álláspontja szerint **a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium államtitkárainak körlevele segítette a jogalkalmazást, amely információi szerint valamennyi önkormányzathoz eljutott, felhívva a figyelmet arra, hogy a Kat. 46. § (4) bekezdése nem a döntési, hanem az állásfoglalási hatáskör gyakorlását nem teszi lehetővé a polgármester, főpolgármester számára veszélyhelyzetben.** Mindezekre tekintettel **a veszélyhelyzet fennállása idején a polgármester, főpolgármester hozhatott döntést az önkormányzat fenntartásában lévő köznevelési intézmény átszervezéséről és fenntartói jogának átadásáról.**

Válaszlevelében külön kiemelte, hogy egy települési önkormányzat megkereséssel fordult az Emberi Erőforrások Minisztériuma Köznevelésért felelős Államtitkárságához, hogy veszélyhelyzetben a polgármester dönthet-e az önkormányzat fenntartásában lévő óvoda fenntartói jogának átadásáról az érintett települési nemzetiségi önkormányzat részére.

Az Államtitkárság a polgármestert arról tájékoztatta, hogy a képviselő-testület feladat- és hatásköreit gyakorolva a döntést jogszerűen meghozhatja, a későbbi viták elkerülése érdekében azonban javasolta, hogy arról dokumentálható módon egyeztessen a képviselő-testület tagjaival. A Köznevelésért felelős Államtitkár információi szerint a konkrét esetben sor került az óvoda fenntartói jogának átadására.

A Köznevelésért felelős Államtitkár álláspontja szerint az valóban nehézségeket okozhatott, hogy a veszélyhelyzet fennállása idején a polgármester, főpolgármester az önkormányzat fenntartásában lévő köznevelési intézmény átszervezéséről, alapfeladatának módosításáról, fenntartói jogának átadásáról döntést hozhatott, viszont nem adhatott véleményt ezekben a kérdésekben.

Ezek a nehézségek hasonló módon jelentkezhetnek a nemzetiségi önkormányzatoknál, mivel az Njt. 153. § (1) bekezdése szerint az Njt. eltérően nem rendelkezik, a nemzetiségi önkormányzatokra és az átalakult nemzetiségi önkormányzatokra alkalmazni kell a helyi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályokat. Ennek megfelelően a Kat. 46. § (4) bekezdése a nemzetiségi önkormányzatokra is vonatkozik, esetükben a képviselő-testület, közgyűlés feladat- és hatásköreit veszélyhelyzetben a Kat.-ban megállapított korlátozásokkal az elnök gyakorolja.

Válaszlevelében a Köznevelésért felelős Államtitkár kifejtette, hogy a nemzetiségi önkormányzatoknak veszélyhelyzetben – véleménye szerint – lehetőségük volt online képviselő-testületi, közgyűlési ülés tartására, amelyen a képviselő-testület, közgyűlés állásfoglalásának kialakítására sor kerülhetett.

Tekintettel arra, hogy a polgármester, főpolgármester, illetve a nemzetiségi önkormányzat elnöke veszélyhelyzetben is döntést hozhatott köznevelési intézmény átszervezéséről, alapfeladatának módosításáról, fenntartói jogának átadásáról, kiemelve azt is, hogy a működési engedély iránti kérelem benyújtására nyitva álló jogvesztő határidők leteltek, a Köznevelésért felelős Államtitkár nem látott lehetőséget azok megváltoztatására.

3.5. Megállapítások

3.5.1. Jogszabályi háttér

3.5.1.1. A nemzetiségi önkormányzatok létrehozásának joga és azok működésének kiemelt jelentősége

A korábbi Alkotmány 68. § (4) bekezdése és az Alaptörvény XXIX. cikk (2) bekezdése alapján **a Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van helyi és országos nemzetiségi önkormányzatok létrehozásához.**

Az Alkotmánybíróság több alkalommal foglalkozott a nemzetiségi önkormányzatok létrehozásához való jog tartalmával. Működésének kezdeti időszakában elvi élel mondta ki, hogy a nemzetiségi önkormányzatok létrehozása szükséges előfeltétele annak, hogy a nemzetiségek államalkotó tényezői szerepüket betölthessék.⁹

Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a nemzetiségek számára biztosított jogok azokat a személyeket illetik meg, akik valamelyik nemzetiséghez tartoznak.¹⁰

⁹ 35/1992. (VI. 10.) AB határozat, ABH 1992. 205.

¹⁰ 45/2005. (XII. 14.) AB határozat, ABH 2005. 576.

A Magyarországon élő nemzetiségek helyi és országos önkormányzatok létrehozásához való jogát biztosító korábbi alkotmányi és jelenlegi alaptörvényi megfogalmazás az Alkotmánybíróság álláspontja alapján „*kollektív természetű jogot tartalmaz, amelynek alanya a helyi önkormányzat létrehozását illetően az adott nemzetiségnek a településen élő része, míg az országos önkormányzat esetében az adott nemzetiség egésze*”.¹¹

Az Alkotmánybíróság korábbi és az Alaptörvény hatálybalépését követően kialakított gyakorlata értelmében **a nemzetiségi önkormányzatokra vonatkozó szabályok megalkotásánál a törvényhozó széles döntési jogosultsággal rendelkezik**, ennek a döntési szabadságnak a korlátait az Alaptörvény rendelkezései, így különösen az alapjogokra vonatkozó szabályok határozzák meg.¹²

A jogalkotó az Njt.-t kifejezetten az Alaptörvénynek a magyarországi nemzetiségek ügye iránt kinyilvánított felelősségvállalására figyelemmel alkotta meg. Az Njt. célja, hogy a nemzetiségek sajátos, az Alaptörvényben alapvető szabadságjogokként általánosságban megfogalmazott egyéni és közösségi jogait részletezze, és széles körben biztosítsa.

Az Njt. 10. § (1) bekezdése alapján **a nemzetiségi önkormányzatok alapvető feladata a nemzetiségi érdekek védelme és képviselése a nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörének gyakorlásával**. E feladat- és hatáskörök jogszerű gyakorlása alkotmánybírósági és bírósági védelemben részesül. A nemzetiségi önkormányzatok törvényben meghatározott jogait jóhiszeműen, a kölcsönös együttműködés elve alapján, rendeltetésüknek megfelelően gyakorolják.¹³

Az Njt. 76. § (3) bekezdése szerint a nemzetiségi önkormányzat jogi személy. **A nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörök a nemzetiségi önkormányzat testületét illetik meg, a nemzetiségi önkormányzatot az elnök képviseli**. A települési nemzetiségi önkormányzat testülete a képviselő-testület, a területi és az országos nemzetiségi önkormányzat testülete a közgyűlés. Az Njt. 78. § (2) bekezdése alapján a nemzetiségi önkormányzatok a feladat- és hatáskörükbe tartozó nemzetiségi közügyekben – a törvény keretei között – önállóan vagy más szervekkel együttesen járhatnak el. A nemzetiségi önkormányzat az Njt. 78. § (3) bekezdése értelmében a nemzetiségi közügyek intézése során feladat- és hatáskörében eljárva határozatot hoz.

Az Njt. 115. § e) pontja alapján a helyi nemzetiségi önkormányzat kötelező közfeladata különösen a nemzetiségi önkormányzat illetékességi területén működő állami, helyi önkormányzati vagy más szerv által fenntartott intézmények működésével, feladatellátásával összefüggő, a nemzetiségi közösség kulturális autonómiája megerősítését szolgáló részvételi, döntési jogok gyakorlása. Az Njt. 89. § a) -c) pontjai kimondják, hogy a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete, közgyűlése szükség szerint, a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott számú, de évente legalább négy ülést tart.

Az ülést össze kell hívni a) a nemzetiségi önkormányzati képviselők több mint egynegyede (települési szint esetében legalább két képviselő), b) a nemzetiségi önkormányzat bizottsága, vagy c) a fővárosi és megyei kormányhivatal kezdeményezésére, amennyiben az indítvány tartalmazza a testületi ülés összehívásának indokát, napirendjét, pontos időpontját és helyszínét. A nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületi ülését az Njt. 90. §-a alapján az elnök hívja össze és vezeti.

¹¹ 41/2012. (XII. 6.) AB határozat, Indokolás [47].

¹² 45/2005. (XII. 14.) AB határozat, ABH 2005. 570. és 41/2012. (XII. 6.) AB határozat, Indokolás [52].

¹³ Njt. 10. § (2)-(3) bekezdés.

A települési önkormányzat, illetve az a hivatal, amelyik a helyi nemzetiségi önkormányzat székhelye szerinti helyi önkormányzat önkormányzati hivatali feladatát ellátja, az Njt. 80. § (1) bekezdése szerint biztosítja a helyi nemzetiségi önkormányzat részére az önkormányzati működés személyi és tárgyi feltételeit, szakmai segítséget nyújt, továbbá gondoskodik a működéssel kapcsolatos gazdálkodási és adminisztratív végrehajtási feladatok ellátásáról. Az Njt. 80. § (4) bekezdése alapján a helyi önkormányzat és a helyi nemzetiségi önkormányzat között az Njt. 80. § (2) bekezdése szerinti közigazgatási szerződés rögzíti, hogy a jegyző vagy annak – a jegyzővel azonos képesítési előírásoknak megfelelő – megbízottja a helyi önkormányzat megbízásából és képviselőként részt vesz a nemzetiségi önkormányzat testületi ülésein és jelzi, amennyiben törvénysértést észlel.

Az Njt. 153. § (1) bekezdése kimondja, hogy **ahol az Njt. eltérően nem rendelkezik, a nemzetiségi önkormányzatokra és az átalakult nemzetiségi önkormányzatokra alkalmazni kell a helyi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályokat.**

Az Njt. részleteiben is rendelkezik a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete által ellátandó **kötelező és önként vállalt közfeladatokról**, a nemzetiségi önkormányzatot megillető egyes feladat- és hatáskörökről, döntéshozatalának módjáról és fontos részvételi jogokat biztosító mechanizmusokról (a tájékoztatáskéréstől az egyetértési jogig). E közfeladatok, feladat- és hatáskörök hatékony ellátása alapvető fontosságú a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek számára. Tekintettel erre, **kiemelt jelentősége van annak, hogy különleges jogrend idején, így a jelen veszélyhelyzetben is kiszámítható, egységesen értelmezendő és alkalmazandó szabályok vonatkozzanak a nemzetiségi önkormányzatok működésére.**

3.5.1.2. Az anyanyelvű oktatáshoz való jog, intézményszervezés, fenntartói jog átadása

Az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése alapján a Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvű oktatáshoz.

A Magyarországon élő nemzetiségi oktatási önrendelkezésről az Njt. rendelkezik részletesen.

Az Njt. külön is rögzíti a nemzetiségi nevelés-oktatás különböző formáit és azt, hogy mikor kötelező, illetve lehetséges a nemzetiségi nevelés-oktatás megszervezése és fenntartása a *fenntartó számára*:

Njt. 22. § (3) A nemzetiséghez tartozó gyermek – törvényes képviselője döntésétől függően – nemzetiségi anyanyelvű, nemzetiségi kétnyelvű vagy kiegészítő nemzetiségi óvodai nevelésben, illetve nemzetiségi anyanyelvű, nemzetiségi kétnyelvű, vagy nemzetiségi nyelvoktató iskolai nevelésben-oktatásban, kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatásban vagy roma nemzetiségi köznevelésben, illetve nemzetiségi kollégiumi nevelésben jogosult részt venni. A roma nemzetiségi óvodai nevelés, iskolai nevelés-oktatás folyhat kizárólag magyar nyelven, de a gyermek törvényes képviselőjének igénye alapján az intézményfenntartó köteles biztosítani a romani és a beás nyelvek oktatását is. A 14. életévét betöltött, nem cselekvőképtelen gyermek esetében a gyermek törvényes képviselője e döntési jogát a gyermekkel közösen gyakorolja, a köznevelési intézménybe történő beiratkozáskor.

(4) A nemzetiség anyanyelvű vagy anyanyelvi nevelése, nevelése-oktatása a helyi lehetőségek és igények szerint nemzetiségi óvodában, iskolában, iskolai osztályban vagy csoportban történhet.

(5) A településen meg kell szervezni és fenn kell tartani a nemzetiségi óvodai nevelést, továbbá a nemzetiségi iskolai nevelés-oktatást, – a roma nemzetiség esetében a (3) bekezdés szerinti igénynek megfelelően – ha ezt ugyanahhoz a nemzetiséghez tartozó legalább nyolc (gyermek) tanuló törvényes képviselője a fenntartótól kérte, és az óvodai csoport, iskolai osztály a nemzeti köznevelésről szóló törvény rendelkezései alapján megszervezhető. A fenntartó kevesebb jelentkező esetén is indíthat nemzetiségi osztályt, csoportot.

A nemzetiségi oktatási öngazgatás területén kiemelt jelentősége van annak, hogy a nemzetiségi önkormányzatok köznevelési intézményt, illetve szakképző intézményt alapíthatnak, tarthatnak fenn és azok fenntartói jogát átvehetik.

Njt. 24. § (1) A nemzetiségi önkormányzat köznevelési intézményt, illetve szakképző intézményt alapíthat és tarthat fenn.

Njt. 25. § (1) Állami, önkormányzati feladatot ellátó intézmény esetében az országos nemzetiségi önkormányzat kezdeményezésére át kell adni az országos nemzetiségi önkormányzat részére annak az országos vagy térségi beiskolázású köznevelési intézménynek a fenntartói jogát, amely alapító okirata alapján nemzetiségi feladatot lát el, és a gyermekek, tanulók legalább hetvenöt százaléka részt vesz a nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelésben-oktatásban, illetve kollégiumi ellátásban részesül. A kezdeményezéshez csatolni kell az érintett intézmény óvodaszékének, iskolaszékének, ennek hiányában szülői szervezetének (közösségének) és diákönkormányzatának, továbbá az adott nemzetiség érintett települési és területi nemzetiségi önkormányzatának a véleményét.

(2) A települési nemzetiségi önkormányzat megkeresésére – az országos nemzetiségi önkormányzat egyetértése esetén – az intézmény helyi önkormányzati, állami fenntartója átadhatja a települési nemzetiségi önkormányzatnak annak a köznevelési intézménynek a fenntartói jogát, amely alapító okirata alapján nemzetiségi feladatot lát el, és a gyermekek, tanulók legalább hetvenöt százaléka részt vesz a nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelésben-oktatásban, illetve kollégiumi ellátásban részesül. A kezdeményezéshez csatolni kell az érintett intézmény óvodaszékének, iskolaszékének, ennek hiányában szülői szervezetének (közösségének), diákönkormányzatának, továbbá az adott nemzetiség érintett területi nemzetiségi önkormányzatának a véleményét.

(4) Különösen indokolt esetben az országos nemzetiségi önkormányzat átveheti a nemzetiségi anyanyelvű, illetve nemzetiségi két tanítási nyelvű

a) köznevelési intézmény fenntartását az oktatásért felelős miniszter,

b) szakképző intézmény fenntartását a szakképzésért felelős miniszter engedélyével.

A kezdeményezéshez csatolni kell a köznevelési intézmény iskolaszékének, ennek hiányában szülői szervezetének (közösségének) és diákönkormányzatának, a szakképző intézmény képzési tanácsának és diákönkormányzatának, továbbá mindkét esetben az adott nemzetiség érintett települési, illetve területi nemzetiségi önkormányzatának a véleményét. Az engedély nem tagadható meg, ha a tanulók legalább hetvenöt százaléka részt vesz a nemzetiségi oktatásban és az átvétel az adott nemzetiség köznevelése szempontjából kiemelt jelentőséggel bír.

A nemzetiségi önkormányzatok nemzetiségi nevelést-oktatást érintő kiemelten fontos joga a véleményezési és egyetértési jog.

Njt. 27. § Ha jogszabály a nemzetiségi önkormányzat részére valamely döntés meghozatalánál a közneveléssel kapcsolatos ügyben véleményezési vagy egyetértési jogot biztosít, a nyilatkozat megtételére - jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában - harminc nap áll rendelkezésre. A határidő - bármely fél másik félhez intézett nyilatkozata alapján - egy alkalommal további tizenöt nappal meghosszabbodik. A határidő jogvesztő. Ha a nemzetiségi önkormányzat a nyitva álló határidőben nem nyilatkozik, a másik fél az egyetértési nyilatkozat pótlása iránt közigazgatási pert indíthat. A perköltséget a felperes viseli.

A konkrét beadványban foglaltakra tekintettel részleteiben is áttekintettem az Nkt. egyes vonatkozó rendelkezéseit.

Elsőként az **intézményátszervezéssel** kapcsolatos általános szabályozás sajátos problémáját elemeztem, amely a fent bemutatott konkrét ügyet közvetlenül is érintette.

Az Nkt. 4. § 11. pontja szerint intézményátszervezés minden olyan fenntartói döntés, amely az alapító okirat, szakmai alapidokumentum Nkt. 21. § (3) bekezdés c)-j) pontjaiban felsoroltak bármelyikének módosulásával jár, kivéve a jogszabályváltozásból eredő módosítást és az olyan vagyont érintő döntést, amely vagy a feladatellátáshoz a továbbiakban nem szükséges.

A Nkt. 21. § (3) bekezdése az Nkt. 2020. január 1-jén hatályba lépett módosítását követően már csak a)-d) pontokat tartalmaz, tehát a 4. § 11. pontjának utalása az e)-j) pontokra nem értelmezhető. Ez a vélhetően jogtechnikai jellegű probléma azonban jelentős tartalmi szűkítést eredményezett. A panaszügy beérkezésekor, 2020. májusában az Nkt. 21. § (3) bekezdés c)-d) pontjai alapján intézményátszervezésnek csak a köznevelési intézmény alapító okiratának, illetve szakmai alapidokumentumának olyan módosítása minősült, amely:

- c) az alapító és a fenntartó nevét és székhelyét, a köznevelési intézmény
- da) hivatalos nevének és rövid nevének nemzetiségi vagy idegen nyelvű megfelelőjét,
- db) jogelődjének megnevezését, székhelyét,
- dc) amennyiben a köznevelési intézmény határozott időre vagy bizonyos feltétel bekövetkeztéig jön létre megszűnésének időpontját vagy pontos feltételét érintette.

A Nkt. 21. § (3) bekezdése a 2020. január 1-jei módosítását követően az Nkt. 4. § 11. pontjával tehát **nem volt összhangban**. Így például az Nkt. 21. § (3) bekezdés ba) alpontja szerint a köznevelési intézmény alapító okiratának, illetve szakmai alapidokumentumának olyan módosítása, amely a köznevelési alapfeladat-ellátással összefüggésben a köznevelési intézmény köznevelési alapfeladatát érintette, **nem minősült intézményátszervezésnek**.

Míg **korábban**, az Nkt. 2019. december 31-ig **hatályos szövege alapján** az Nkt. 4. § 11. pontja szerint **intézményátszervezésnek minősült** a 21. § (3) bekezdés e) pontjában rögzített, a köznevelési intézmény alapító okiratának, szakmai alapidokumentumának olyan módosítása, amely annak alapfeladatát érintette.

Fontos megjegyezni, hogy **a jogalkotó**, ahogyan arra válaszlevelében a Köznevelésért felelős Államtitkár is utalt, az Nkt. 2020. július 22-én hatályba lépett módosításával **helyreállította a 2020. január 1-jét megelőző szabályozást**. Ennek megfelelően az Nkt. módosított 4. § 11. pontja és az Nkt. 21. § (3) bekezdés e) pontja alapján ismételt **intézményátszervezésnek minősül a köznevelési intézmény alapító okiratának, szakmai alapidokumentumának olyan módosítása, amely alapfeladatának jogszabály szerinti megnevezését érinti**.

A veszélyhelyzettel összefüggésben, annak fennállása alatt az Nkt. intézményátszervezésre és fenntartói jogok átadására vonatkozó rendelkezéseinek gyakorlati alkalmazása sem volt egyértelmű.

Nkt. 2. § (3) *Köznevelési intézményt*

a) az állam, valamint

b) e törvény keretei között

ba) a nemzetiségi önkormányzat,

bb) az egyházi jogi személy,

bc) a vallási egyesület vagy

bd) más személy vagy szervezet

alapíthat és tarthat fenn, ha a tevékenység folytatásának jogát – jogszabályban foglaltak szerint – megszerezte.

(4) Óvodát települési önkormányzat is alapíthat és fenntarthat.

Az Nkt. 74. § (7) bekezdése kimondja, hogy **a nemzetiségi önkormányzat** a nemzetiség által lakott településen a nemzetiséghez tartozók óvodai nevelésére és iskolai nevelés-oktatására létrehozott **intézmény fenntartói jogát átveheti a települési önkormányzattól, az államtól**.

Az Nkt. 83. § (2) bekezdés a) pontja alapján a fenntartó az Nkt.-ban foglalt keretek között dönt, többek között a köznevelési intézmény átszervezéséről, alapfeladatának módosításáról, fenntartói jogának átadásáról. Az Nkt. 84. § (7) bekezdés a) és d) pontjai kimondják, hogy **a fenntartó**, a tankerületi központ, valamint az állami felsőoktatási intézmény által fenntartott intézmény esetében az oktatásért felelős miniszter **legkésőbb az intézkedés tervezett végrehajtása éve májusának utolsó munkanapjáig hozhat döntést a nevelési-oktatási intézmény fenntartói jogának átadásával, átszervezésével kapcsolatban**.

A nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet 39. § (5) bekezdése arról rendelkezik, hogy az Nkt. 84. § (7) bekezdés szerinti tervezett átszervezés évének május utolsó munkanapjáig, fenntartói jog átadása esetén június 20-ig nyújthatja be a fenntartó a kormányhivatalhoz az intézmény működésének megkezdéséhez szükséges engedély iránti kérelmet. A kérelem benyújtására meghatározott határidő elmulasztása jogvesztő.

A veszélyhelyzet fennállása alatt a köznevelési intézmény működési engedély iránti kérelmének benyújtási határidejéről szóló 221/2020. (V. 22.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdése b) pontja értelmében a veszélyhelyzetre tekintettel a működési engedély iránti kérelem az Nkt. 84. § (7) bekezdése szerinti esetben – az Vhr. 39. § (5) bekezdésében foglaltaktól eltérően – 2020-ban június 30-áig volt benyújtható a kormányhivatalnál.

A nemzetiségi önkormányzatok működését érintően korábban hivatkozott Kat. 46. § (4) bekezdése alapján veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, a fővárosi, megyei közgyűlésnek feladat- és hatáskörét a polgármester, illetve a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke gyakorolta. Ennek keretében nem foglalkozhatott állást önkormányzati intézmény átszervezéséről, megszüntetéséről, ellátási, szolgáltatási közzeteiről, ha a szolgáltatás a települést is érinti. A hozzám benyújtott panaszból kitűnik, hogy az érintett óvoda átszervezésére vélhetően a Kat. 46. § (4) bekezdésére hivatkozva nem került sor.

Az Njt. 153. § (1) bekezdésének értelmében a Kat. 46. § (4) bekezdése a nemzetiségi önkormányzatokra is alkalmazandó, esetükben a képviselő-testület, közgyűlés feladat- és hatáskörét veszélyhelyzetben a Kat.-ban megállapított megszorításokkal az elnök gyakorolhatta. Tekintettel erre, vélhetően a nemzetiségi önkormányzatok fenntartásában lévő köznevelési intézmények átszervezését érintő döntések sem születhettek meg a veszélyhelyzet idején.

Ezzel párhuzamosan kiemelendő, hogy az Nkt. a nemzetiséghez tartozó gyermekek óvodai nevelését, iskolai nevelés-oktatását ellátó köznevelési intézményeket érintő egyes döntések meghozatala előtt az érintett nemzetiségi önkormányzat részére véleményezési, egyetértési jogot biztosít. Az Nkt. 84. § (9) bekezdése alapján, ha a települési önkormányzat, az állami fenntartó az Njt. szerinti nemzetiségi köznevelési intézmény:

a) létesítésével, megszüntetésével, átszervezésével, nevének megállapításával,
b) költségvetésének meghatározásával és módosításával,
c) vezetőjének megbízásával, megbízásának visszavonásával összefüggő döntéséhez, véleményéhez beszerzi az érintett települési nemzetiségi önkormányzat, térségi feladatot ellátó intézmény esetében a területi nemzetiségi önkormányzat, országos feladatot ellátó köznevelési intézmény esetében az országos nemzetiségi önkormányzat egyetértését.

Az Njt. 27. §-a alapján, ha jogszabály a nemzetiségi önkormányzat részére valamely döntés meghozatalánál a közneveléssel kapcsolatos ügyben véleményezési vagy egyetértési jogot biztosít, a nyilatkozat megtételére – jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában – harminc nap áll rendelkezésre. A határidő – bármely fél másik félhez intézett nyilatkozata alapján – egy alkalommal további tizenöt nappal meghosszabbodik.

A Kormány a Magyarország egész területére kihirdetett veszélyhelyzetet a 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet 1. §-a alapján 2020. június 17-én megszüntette.

Fontos, hogy a Kormány az Alaptörvény 53. cikk (2) bekezdésében meghatározott jogkörével élve az Nkt. és a Vhr. rendelkezéseitől eltérve a köznevelési intézmény működési engedély iránti kérelmének benyújtási határidejét a veszélyhelyzet fennállása alatt 2020. június 30-áig meghosszabbította és ezt a hosszabbítást a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti kormányrendeleti szabályokról szóló 284/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet 15. § (1)-(2) bekezdései alapján fenntartotta, az engedélyezési eljárásra vonatkozó ügyintézési határidőt pedig harminc napban állapította meg.

3.5.1.3. A jogállamiságból levezethető jogbiztonság elve és az állam intézményvédelmi kötelezettsége

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A testület 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában kimondta, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát,¹⁴ ennek értelmében az Alkotmánybíróság által eddig kialakított gyakorlat továbbra is relevánsnak tekintendő.¹⁵

Az Alkotmánybíróság szerint „*a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára*”.¹⁶

Az Alkotmánybíróság a 12/2004. (IV. 7.) AB határozatában korábbi döntéseire hivatkozva hangsúlyozta: „*Az állam kötelessége az alapvető jogok ’tiszteletben tartására és védelmére’ a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. (...) Ennek érdekében a jogalkotó köteles olyan szabályozást alkotni, amely a lehető legnagyobb mértékben biztosítja az alapjogok érvényesülését*”.¹⁷ Amint arra a testület már a 48/1998. (XI. 23.) AB határozatában is rámutatott: „*Az Alkotmány egyes esetekben nevesíti az intézményvédelmi kötelességeket, másutt nem, előfordul az is, hogy éppen az alanyi jogi oldal marad háttérben. A megfogalmazás és a hangsúlybeli különbségek nem változtatnak azon, hogy az alapjogok egyaránt tartalmazzák a szubjektív jogokat és az objektív, ennél szélesebb állami kötelességeket is*”.¹⁸

Az Alkotmánybíróság fentiekben ismertetett gyakorlatával összhangban megállapítható, hogy az Alaptörvényben nevesített, **a nemzetiséghez tartozó személyeket és azok közösségeit megillető alapjogok biztosítása megfelelő intézményrendszer létrehozása mellett azok gyakorlását és védelmét garantáló jogszabályok megalkotásával valósulhat meg.** Ezt a védelmi szintet erősíti, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatában Magyarország alkotmányos identitásának részét képezi a velünk élő nemzetiségek védelme, amely történeti alkotmányunk egyik olyan vívmánya, amelyen az Alaptörvény és általa a magyar jogrendszer nyugszik.¹⁹

¹⁴ 30/2012. (VI. 27.) AB határozat, Indokolás [16].

¹⁵ Ld. 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [41] és 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [33]-[34].

¹⁶ 9/1992. (I. 30.) Ab határozat, ABH 1992. 59., 65.

¹⁷ 12/2004. (IV. 7.) AB határozat, ABH 2004. 225.

¹⁸ 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, ABH 1998. 341.

¹⁹ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [64].

3.5.2. A nemzetiségi önkormányzatok, valamint a nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények veszélyhelyzet ideje alatti működésével kapcsolatos konkrét megállapítások

3.5.2.1. Nemzetiségi önkormányzatok működése

A Magyarországon élő nemzetiségi közösségek helyi és országos nemzetiségi önkormányzatok létrehozásához való joga, a közösségek azok államalkotó mivoltából következő, az Alaptörvényben nevesített, alkotmánybírósági és bírósági védelemben részesülő **alapvető jog.**

A nemzetiségi önkormányzatoknak a hazai nemzetiségi jogvédelem rendszerében elfoglalt helyére tekintettel, valamint az állam intézményvédelmi kötelezettségéből eredően is kiemelten fontos, hogy a jogalkotó a nemzetiségi önkormányzati rendszer létrehozása mellett a nemzetiségi önkormányzatokat megillető jogok gyakorlását és védelmét garantáló jogszabályokat megalkossa. Ennek keretében **az Njt. részleteiben is szabályozza a nemzetiségi önkormányzatok működését és a nemzetiségi önkormányzati jogok, feladat- és hatáskörök gyakorlását.**

A jobbiztonság elvéből eredő követelmény, hogy különleges jogrend idején, így veszélyhelyzetben is **a nemzetiségi önkormányzatok működésére vonatkozó jogszabályok világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatók és előreláthatók legyenek.**

Jogértelmezés útján megállapítható, hogy – mivel veszélyhelyzet idejére sem az Njt., sem a Kat. a nemzetiségi önkormányzatok működésére vonatkozó speciális rendelkezést nem tartalmaz – **az Njt. 153. § (1) bekezdése alapján a nemzetiségi önkormányzatokra alkalmazni kell a helyi önkormányzatokra vonatkozó szabályokat, így a Kat. 46. § (4) bekezdését.** Ennek alapján **veszélyhelyzetben a települési nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületének, a területi és az országos nemzetiségi önkormányzat közgyűlésének feladat- és hatáskörét a nemzetiségi önkormányzat elnöke gyakorolja. Az elnök a nemzetiségi önkormányzat alapvető feladatának, feladat- és hatásköreinek ellátása során a nemzetiségi önkormányzatot megillető jogokat jóhiszeműen, a kölcsönös együttműködés elve alapján, rendeltetésüknek megfelelően gyakorolja.**

Bizonyos nemzetiségi jogok érvényesítése körében a nemzetiségi önkormányzatoknak kiemelt jelentőségük van. Fontosnak tartom, hogy a nemzetiségi önkormányzatok demokratikus működésének folyamatos és kiszámítható biztosítása érdekében **veszélyhelyzetben a nemzetiségi önkormányzat feladat- és hatásköreit gyakorló elnök,** amennyiben erre lehetőség van az érintett feladat- és hatáskörök gyakorlása során, **döntéseinek meghozatala előtt egyeztessen a nemzetiségi önkormányzat képviselőivel.** A képviselőknek ilyen formában történő bevonása az elnök nemzetiségi önkormányzat nevében meghozott döntéseibe továbbra is biztosíthatja, hogy **a nemzetiségi önkormányzat alapvető feladatainak, feladat- és hatásköreinek ellátása széleskörű egyetértéssel alapuljon és a nemzetiségi közösségek tagjai érdekeinek és jogainak védelmét, azok hatékony érvényesítését szolgálja.**

3.5.2.2. Nemzetiségi nevelési-oktatási feladatokat ellátó köznevelési intézmények működése

Az anyanyelvű oktatáshoz való jog az Alaptörvényben a Magyarországon élő nemzetiségeknek biztosított alapvető jog. A köznevelési intézmény fenntartója az erre irányuló, Njt.-ben meghatározott igény alapján köteles megszervezni a nemzetiségi nevelést-oktatást. A fenntartó az Njt.-ben meghatározott feltételek fennállása esetén átadhatja a nemzetiségi önkormányzatnak a köznevelési intézménynek a fenntartói jogát, ezzel megteremtve a nemzetiségek oktatási öngazgatását.

Pozitívan értékelem, hogy a köznevelési intézmények átszervezésének szabályozását érintő kodifikációs hibát a jogalkotó az Nkt. módosításával már korrigálta. Ugyanakkor fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a 2020. január 1-je és 2020. július 22-e között, közel hét hónapon keresztül a fennálló hatályos szabályozás nehezítette az egységes jogalkalmazást, ahogyan arra a Köznevelésért felelős Államtitkár is utalt. Tekintettel erre, ez a helyzet időlegesen az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében megfogalmazott jogállamiságból levezethető jogbiztonság sérelmét is felvetette.

Megállapítható, hogy **a Kat. 46. § (4) bekezdésének értelmezése és alkalmazása bizonytalanságot okozott, illetve okoz a jogalkalmazásban.** Fontosnak tartom a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium államtitkárainak 2020. április 30-án kelt körlevelét, amelyet az egységes jogalkalmazást elősegítve valamennyi önkormányzat részére megküldtek. Ez alapján **a Kat. 46. § (4) bekezdése nem döntési, hanem állásfoglalási hatáskör gyakorlását nem teszi lehetővé a polgármester, főpolgármester számára veszélyhelyzetben.** Ennek megfelelően veszélyhelyzetben a polgármester, főpolgármester döntést hozhatott a települési önkormányzat fenntartásában lévő közintézmény átszervezéséről, alapfeladatának módosításáról, fenntartói jogának átadásáról. Ezzel együtt fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, ahogyan azt a hozzám beérkezett konkrét panasz is jelzi, hogy egyes települési önkormányzati fenntartásban lévő óvodák átszervezését, alapfeladatának módosítását, fenntartói jogának átadását érintő döntést a települési önkormányzat képviselő-testületének feladat- és hatáskörét az érintett időszakban gyakorló polgármesterek a Kat. 46. § (4) bekezdésére hivatkozva, valamint a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium államtitkárai körlevelének ellenére a veszélyhelyzet 2020. június 18-ai megszűnéséig nem hoztak.

A Kat. 46. § (4) bekezdése az Njt. 153. § (1) bekezdése alapján a nemzetiségi önkormányzatokra is alkalmazandó. Ennek értelmében **a nemzetiségi önkormányzatok fenntartásában lévő köznevelési intézmények vonatkozásában sem állt, áll fenn korlátozás az átszervezésről, alapfeladat módosításáról való döntést érintően.**

Fontos kiemelni, hogy a Belügyminisztérium Önkormányzati Főosztályának álláspontja szerint a Kat. 46. § (4) bekezdés második mondatában megfogalmazott korlátozás állásfoglalási, véleményezési jogkört érint. **A nemzetiségi önkormányzatok egyik kiemelt joga a közneveléssel kapcsolatos ügyekben gyakorolható véleményezési és egyetértési jog.** Az Nkt. egyetértési jogot biztosít az érintett nemzetiségi önkormányzatnak különösen nemzetiségi köznevelési intézmény létesítésével, megszüntetésével, átszervezésével, nevének megállapításával, költségvetésének meghatározásával és módosításával, vezetőjének megbízásával, megbízásának visszavonásával összefüggő döntések esetében.

A véleményezési, egyetértési jog gyakorlását az Njt. 27. §-a szabályozza, amely szerint az érintett nemzetiségi önkormányzatnak a nyilatkozat megtételére harminc nap áll rendelkezésre, amely egy alkalommal további tizenöt nappal meghosszabbítható.

Mindezek alapján a **Kat. 46. § (4) bekezdésének az állásfoglalás, vélemény megadásának korlátozása tulajdonképpen ellehetetlenítette, a jelenlegi veszélyhelyzet idején ellehetetleníti a nemzetiségi önkormányzatokat a közneveléssel kapcsolatos ügyekben megillető véleményezési, egyetértési jog gyakorlásában.**

Álláspontom szerint, amennyiben egy óvodát fenntartó települési önkormányzat polgármestere, főpolgármestere a veszélyhelyzet fennállása alatt döntést kívánt, kíván hozni az óvoda átszervezését, alapfeladatának módosítását vagy fenntartói jogának átadását érintően, olyan esetekben, amelyekben az érintett nemzetiségi önkormányzatot ugyan véleményezési, egyetértési jog illette, illeti meg, de a kérdésben annak elnöke a Kat. 46. § (4) bekezdése alapján nem foglalhatott, jelenleg nem foglalhat állást, a döntést a nemzetiségi önkormányzat nyilatkozatának beszerzése nélkül nem hozhatta meg, illetve nem hozható meg.

Döntéseiket természetesen az állami fenntartók sem hozhatták, hozhatják meg, hiszen azokhoz is szükség volt, van az érintett nemzetiségi önkormányzat véleményének, egyetértésének beszerzésére.

Megállapítható, hogy a működési engedély iránti kérelem kormányhivatalhoz történő benyújtására előírt határnap, 2020. június 30-a előtt, de még a veszélyhelyzet fennállása idején a települési önkormányzat polgármestere, főpolgármestere vagy annak megszűnését követően (2020. június 18.) a képviselő-testület által meghozni kívánt döntést érintően **az érintett nemzetiségi önkormányzatnak nem állt megfelelő, az Njt. 27. §-ában meghatározott idő (30+15 nap) a rendelkezésére, hogy gyakorolja véleményezési, egyetértési jogát.**

A Köznevelésért felelős államtitkár a levelében utalt arra, hogy a nemzetiségi önkormányzatok a veszélyhelyzet fennállása során online ülést, közgyűlést is tarthatnak, sajnos erre a jelenlegi szabályozás alapján nincs lehetőség. Az Njt. 153. § (1) bekezdése alapján a nemzetiségi önkormányzatokra és az átalakult nemzetiségi önkormányzatokra alkalmazni kell a helyi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályokat, ennek megfelelően a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium államtitkárainak a helyi önkormányzatoknak címzett körlevele veszélyhelyzetben a nemzetiségi önkormányzatokra is irányadó, így veszélyhelyzetben azok képviselő-testülete, közgyűlése sem személyes jelenléttel, sem online formában nem ülésezhet. **A nemzetiségi önkormányzatok, illetve a képviselő-testület, közgyűlés feladat- és hatásköreit a veszélyhelyzet fennállása idején az elnök gyakorolta, ugyanakkor a Kat. 46. § (4) bekezdésében meghatározott korlátozás alapján nem élhetett, illetve a jelenleg is fennálló veszélyhelyzetben nem élhet a nemzetiségi önkormányzatot egyes kérdésekben megillető egyetértési, véleményezési joggal.**

IV. A nemzetiségi önkormányzatok részére nyújtott állami támogatások felhasználásával kapcsolatos tapasztalatok

4.1. A súlyos anyagi helyzetbe került lakosok nemzetiségi önkormányzatok által történő támogatásának akadályai

A veszélyhelyzet idején bevezetett járványügyi intézkedések nemzetiségi közösségeket is érintő hatásainak egyik első konfliktusa volt, amikor az **Országos Roma Önkormányzat** (a továbbiakban: ORÖ) **felhívást tett közzé a veszélyhelyzet kihirdetését követően. Ebben arra szólították fel a települési roma önkormányzatokat, hogy azok saját költségvetésük terhére nyújtsanak segítséget** a helyi családoknak élelmiszer és fertőtlenítőszer vásárlásához. Nem sokkal később eredeti felhívásukat törölték, és közzétettek egy tájékoztatást, amiben azt írták, hogy a felhívásuk nem volt kötelező jellegű, **csak ajánlást fogalmaztak meg**, és mivel a nemzetiségi önkormányzat költségvetését szigorú szabályok kötik, tájékoztatást kértek az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő Elszámoltatási és Ellenőrzési Igazgatóságtól (a továbbiakban: EMET). Az **EMET március 18-án megküldött első tájékoztatása**²⁰ még arról szólt, hogy élelmiszer és takarítószer vásárlása céljából öt-, illetve háromezer forint értékben oszthat szét adományt a nemzetiségi önkormányzat. Néhány nappal később azonban **álláspontjukat korrigálták**, és arról tájékoztatták az ORÖ-t, hogy **adományok juttatására nincs lehetőség.**²¹

2020 áprilisában az **Országos Szlovák Önkormányzat** elnöke keresett meg, és jelezte, hogy több települési szlovák nemzetiségi önkormányzat is információt kért arra vonatkozóan, hogy a kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel, a már elnyert **állami támogatás egy része felhasználható-e az érintett közösség tagjainak élelmiszerrel való ellátására, vagy más, az életkörülményeiket javító támogatásra.**

Az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke informált arról is, hogy az ügyben megkereste a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-t (a továbbiakban: BGA Zrt.), ahonnan azt a tájékoztatást kapta, hogy a fentiekre nincs lehetőség. A BGA Zrt. álláspontja értelmében kizárólag a támogatói okiratban foglalt nemzetiségi célok szerinti, az útmutatójában részletezett költségek elfogadására van mód.

A BGA Zrt. tájékoztatása szerint **a működési támogatás kizárólag a helyi nemzetiségi önkormányzatok tevékenységével közvetlenül összefüggő** – az Njt 80. §-a és 159. § (3) bekezdése szerint a helyi önkormányzat által biztosított feltételeket meghaladó további – **működésre és az alábbi nemzetiségi feladatokra fordítható.**

²⁰ „Tekintettel a koronavírus járvánnyal kapcsolatosan elrendelt veszélyhelyzetre és az általános egészségügyi helyzetre, a Roma Nemzetiségi Önkormányzatok a kapott 2020. évi működési és/vagy a 2019. évi feladatalapú támogatások terhére az önkormányzatuk területén, a veszélyhelyzet ideje alatt, egyszeri jelleggel elszámolhatnak: - tartós élelmiszerre: maximum 5.000,-Ft/fő, - fertőtlenítő és takarító szerre: maximum 3.000,-Ft/fő. Természetesen az egyéb elszámolási követelmények (határozat, számla, átadás-átvételi jegyzőkönyv, pénzügyi teljesítés igazolása) szigorú betartásával.”

²¹ <https://www.oronk.hu/2020/03/22/2908/>

A **működési támogatás szempontjából** kizárólag az *országos és helyi nemzetiségi önkormányzatok igazgatási tevékenysége, a nemzetiségi közfeladatok ellátása és támogatása, nemzetiségi médiatartalom-szolgáltatás és támogatása, közművelődés – közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése, közművelődés-hagyományos közösségi kulturális értékek gondozása, és az oktatással összefüggő kormányzati funkciókn elszámolt kiadások* vehetők figyelembe. A **feladatalapú támogatás szempontjából** kizárólag a *nemzetiségi közfeladatok ellátása és támogatása, nemzetiségi médiatartalom – szolgáltatás és támogatása, közművelődés – közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése, közművelődés-hagyományos közösségi kulturális értékek gondozása és az oktatással összefüggő kormányzati funkciókon elszámolt kiadások* vehetők figyelembe.

Az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke által felvetett kérdés teljes körű tisztázása, valamint a nemzetiségi önkormányzatok feladatellátását is érintő helyzet részletesebb megismerése érdekében, az Ajbt.) 21. § (1) bekezdése alapján soron kívüli tájékoztatást kértem a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságának helyettes államtitkárától.

4.2. A Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságának válasza

A Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságának helyettes államtitkára a válaszában kiemelte, hogy a helyi közügyek körébe tartozó önkormányzati feladatoknál élesen elkülönülnek a kötelező és az önként vállalt feladatok. Az Njt. 115. §-a meghatározza a helyi nemzetiségi önkormányzat kötelező közfeladatait, 116. §-a rendelkezik a helyi nemzetiségi önkormányzat önként vállalt közfeladatairól. Az Njt. 78. § (1) bekezdése szerint nemzetiségi önkormányzatnak e törvény állapíthat meg kötelező feladat- és hatáskört, ezzel egyidejűleg a kötelező feladat- és hatáskör ellátásához az Országgyűlés biztosítja az azzal arányban álló forrást és eszközrendszert. A kötelező feladatok körébe nem tartozó ügyekben önként vállalt (fakultatív) feladatként a nemzetiségi önkormányzat saját akaratából, önállóan, a helyi választópolgárok igényére figyelemmel, saját költségvetése terhére, a nemzetiségi-közfeladat ellátás veszélyeztetése nélkül dönthet arról, hogy mely feladatokat, így akár szociális támogatás nyújtását kívánja ellátni.

A Kat. 16. § e) pontja értelmében a polgármester a településen a védekezés során szervezi és irányítja az anyagi javak védelmét, a lakosság létfenntartásához szükséges anyagi javakkal történő ellátását.

Az ismertetett rendelkezésekre tekintettel tehát **a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságának az volt az álláspontja, hogy a veszélyhelyzet ideje alatt, elsősorban a helyi önkormányzat feladata a lakosság létfenntartásához szükséges anyagi javakkal történő ellátása, de egyetértett azzal, hogy a nemzetiségi önkormányzat önként vállalt feladatai közé tartozhat a szociális támogatás nyújtása.**

A kapott tájékoztatás értelmében a működési támogatás felhasználása kizárólag a BGA Zrt. által kiadott támogatói okiratban foglalt nemzetiségi célok szerinti, az útmutatóban részletezett költségek elfogadására terjed ki, továbbá, hogy az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról szóló 368/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet 95. § (1) bekezdése alapján a

támogatási szerződés módosítása a megváltozott körülményekre tekintettel sem irányulhat a támogatott tevékenység eredeti céljának megváltoztatására.

A helyettes államtitkár kifejtette, hogy a Miniszterelnökség nemzetiségpolitikai szakterületéhez kapcsolódó nemzetiségek helyzete – gazdasági, társadalmi belső és külső környezetükből adódóan – nagymértékben megegyezik a többség helyzetével, ezért nem vonatkoztak rájuk külön járványügyi intézkedések, illetve a meghozott döntéseknek esetükben nem volt eltérő hatása a többségi társadalomhoz képest.

4.3. Megállapítások

4.3.1. Jogszabályi háttér, a nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatásköreinek pénzügyi alapjai

Az Njt. 78. § (1) bekezdése szerint nemzetiségi önkormányzatnak az Njt. állapíthat meg *kötelező feladat- és hatáskört*, ezzel egyidejűleg a kötelező feladat- és hatáskör ellátásához az Országgyűlés biztosítja az azzal arányban álló forrást és eszközrendszert. A nemzetiségi önkormányzat az Njt. 78. § (3) bekezdése értelmében a nemzetiségi közügyek intézése során tulajdona tekintetében tulajdonosként jár el, önállóan megalkotja költségvetését és ezen alapuló költségvetési gazdálkodást folytat.

Az Njt. 115. § d) pontja alapján a helyi nemzetiségi önkormányzat *kötelező közfeladata különösen* a képviselt közösség érdekképviselésével, esélyegyenlőségének megteremtésével kapcsolatos feladatok ellátása, különös tekintettel a helyi önkormányzatnak a nemzetiségek jogainak érvényesítésével kapcsolatos feladataira.

Az Njt. 116. § (1)-(2) bekezdései értelmében a helyi nemzetiségi önkormányzat – a rendelkezésére álló források keretei között – *önként vállalt közfeladatokat is elláthat*. Így a helyi nemzetiségi önkormányzat – hatósági feladatok kivételével – önként vállalt feladatot láthat el *különösen* a nemzetiségi oktatási és kulturális öngazgatással összefüggő ügyekben, a helyi írott és elektronikus sajtó, a hagyományápolás és közművelődés, a társadalmi felzárkózás, *a szociális*, ifjúsági, kulturális *igazgatás* és a közfoglalkoztatás területén, valamint településüzemeltetési és településrendezési feladatok körében.

Az Njt. 126. § (1) bekezdése egyértelműen felsorolja a nemzetiségi önkormányzati bevételek forrásait, amelyek különösen az állam költségvetési támogatása, egyéb támogatások, a saját bevételek, vállalkozási bevételek, a vagyonának a hozadéka, az anyaországi és egyéb adományok, valamint az átvett pénzeszközök.

Az Njt. 126. § (2) bekezdés a) pontja *szerint az állam a központi költségvetésről szóló törvényben meghatározott mértékben támogatást nyújt a nemzetiségi önkormányzatok részére a nemzetiségi közfeladatok ellátásához*. Ennek célja az, hogy a nemzetiségi önkormányzatok rendelkezésére álljon az általuk ellátott kötelező nemzetiségi közfeladatokhoz kapcsolódó kiadások fedezete.

Az Njt. 128. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a központi költségvetésből nyújtott támogatást a nemzetiségi önkormányzat kizárólag nemzetiségi közfadatai ellátására használhatja fel.

4.3.2. A nemzetiségi önkormányzatok feladatellátásának támogatása

A nemzetiségi önkormányzatok által ellátandó kötelező és önként vállalt közfeladatok, feladat- és hatáskörök hatékony ellátása alapvető fontosságú a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek számára. A járványügyi veszélyhelyzet vagy készültség ideje alatt a nemzetiségi önkormányzatok önként vállalható feladatainak jelentősége, azok ellátásának szükségessége fontosabbá vált a nemzetiségi közösség tagjainak egyre súlyosbodó szociális és foglalkoztatási problémái miatt.

Ezért továbbra is **megfontolásra érdemes javaslatnak** tartom – különös tekintettel a világjárvány második hullámának előre nem látható következményei miatt – az Országos Szlovák Önkormányzat kezdeményezését, mely szerint a nemzetiségi önkormányzatok által már meghatározott célra elnyert állami támogatások más célú felhasználási lehetőségének megteremtését biztosítani kellene a veszélyhelyzet, illetve a járványügyi készültség ideje alatt.

Az országos és helyi nemzetiségi önkormányzatoknak ugyanis az a tapasztalatuk, hogy a világjárvánnyal összefüggő súlyos problémák kezelése és ellensúlyozása érdekében nagyon fontos lenne az érintett nemzetiségi közösségek tagjainak a támogatása, érdekeik kiemelt képviselése, érvényesítése.

Egyetértve a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságával, természetesen ennek elengedhetetlen feltétele a megfelelő jogszabályi környezet kialakítása. Mint ahogy azt már korábban is hangsúlyoztam, egységesen értelmezendő és alkalmazandó, rugalmas jogszabályokra van szükség, amelyek azonban a járványügyi helyzet új kihívásaira is világosan reagálnak, elősegítve ezzel a nemzetiségi önkormányzatok eredményes és szakszerű működését.

V. A koronavírus világjárvány alatt elrendelt korlátozásoknak a halmozottan hátrányos helyzetű roma nemzetiséghez tartozókat érintő hatásairól

A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet következtében számos, a mindennapi életet korlátozó intézkedés bevezetésére került sor. Az iskolákat bezárták, és az oktatás digitális formában zajlott egészen a tanév végéig. Bezárt, vagy korlátozottan működött számos közintézmény, a munkáltatók sok esetben otthoni munkavégzést rendeltek el, és számos foglalkoztatási szektorban leépítésekre kényszerültek. Különösen veszélyeztetett helyzetbe kerültek azok, akik a feketegazdaságban dolgoztak és alkalmi munkákból próbálták családjuk megélhetését biztosítani, vagy a települési önkormányzat foglalkoztatta őket közfoglalkoztatás keretében, és semmilyen tartalékkal nem rendelkeztek.

A veszélyhelyzetben meghozott járványügyi intézkedések a kezdetektől súlyos konfliktushelyzeteket, esetenként szélsőséges szociális problémákat is előidézhetnek azokban a családokban, amelyek már korábban is a társadalom peremén éltek. **Kezdetektől látható volt, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű roma közösségek fokozottan veszélyeztetett helyzetbe kerülhetnek, hiszen foglalkoztatási és lakhatási körülményeik, szociális helyzetük, egészségi állapotuk eleve sérülékennyé teszi őket.**

A szegény családokban élő roma gyerekek helyzete szintén aggodalomra adott okot, hiszen **a digitális oktatásra történő áttérés a már egyébként is meglévő hátrányaikat a sokszorosára növelte,** nem beszélve arról, hogy a túlsúlyos, nyomorúságos körülmények közé való bezártság számos egyéb, veszélyeztető tényező lehetőségének nyitott utat (családon belüli erőszak előfordulásának megnövekedése, gyermekvédelmi jelzőrendszer látóteréből való kikerülés, éhezés).

A nemzeti kisebbségekkel, illetve az egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség érvényesítésével foglalkozó nemzetközi szakértők, szakértői testületek és intézmények is a világjárvány korai szakaszában, már 2020 márciusában figyelmeztettek az események várható következményeire, különösen a roma közösségek kiemelt veszélyeztetettségére. Mindezek alapján nemzetiségi biztoshelyettesként az első pillanatoktól kezdve kiemelt figyelemmel kísértem a rendkívüli intézkedések hátrányos helyzetű roma lakosságra gyakorolt hatását. Munkatársaimmal folyamatosan követtük és elemeztük a különböző közösségi csatornákon és médiafelületeken megjelenő beszámolókat, segélyhívásokat.

5.1. A magyarországi problématerületek beazonosítása

A veszélyhelyzet elrendelését követően gyakorlatilag az első hetekben már nyilvánvalóvá vált, hogy **különösen nehéz helyzetbe fog kerülni az a mintegy 1300 szegregátumban, és az ország több száz, legszegényebb településén élő család, akik kirekesztve élnek az infrastrukturális szempontból rendkívül elhanyagolt telepeken, olyan térségekben, amelyek társadalmi, gazdasági téren is súlyosan elmaradottak.** Ezek a családok semmilyen tartalékkal nem rendelkeztek, megélhetésüket máról-holnapra kizárólag a környéken szűkösen rendelkezésre álló, általában alkalmi munkák, az uzsorakölcsön, valamint a közfoglalkoztatás biztosította. Gyermekük gyakran csak az oktatási intézményekben jutottak megfelelő mennyiségű meleg ételhez.

A roma lakosok által felülreprezentált telepeken a legtöbben eleve nem részesültek olyan közszolgáltatásokban, mint a vezetékes ivóvíz-hozzáférés és a megfelelő egészségügyi ellátás. Az infrastruktúra, a közművek, a tömegközlekedés az általuk lakott térségekben volt a leghiányosabb, és a háziorvosi, gyermekorvosi ellátás, a gyógyszerár is hiányzott nem egy helyen. Ezekben a családokban élő személyek általában is rosszabb egészségi állapotban vannak, a felnőttek jó része különböző krónikus betegségekkel, pszichoszomatikus, mentális problémákkal küzd. Gyakori körükben az alultápláltság, a vitaminhiány, amihez hozzájárulnak még a telepeken uralkodó általánosan rossz higiénés állapotok is. Nyilvánvaló volt, hogy mind egy lokális fertőzési góc kialakulása, mind a betegséggel való megküzdés szempontjából fokozott odafigyelést igényelnének ezek a családok.

A telepeken élők számára számos településen **különböző civil szervezetek, illetve a Máltai Szeretetszolgálat** által fenntartott és működtetett tanodák, közösségi házak, foglalkoztatók jelenthettek kapaszkodót. Felmerült ugyanakkor kérdésként, hogy vajon ezek az intézmények a rendkívüli időszak alatt **hogyan, milyen formán szervezték meg a kapcsolattartást állandó ügyfeleikkel**, illetve a tanodák a gyermekekkel, zajlott-e továbbra is korrepetálás, szociális munka, ahol foglalkoztatási programok működtek, azok kontinuitása vajon biztosított volt-e a kialakult körülmények között.

A veszélyhelyzet fennállása idején hozzám érkezett egyedi panaszbeadványok, a különböző híradások, valamint a roma szervezetek felhívásai alapján számos olyan problémacsoportot azonosítottam, amelyek kapcsán **hathatós állami beavatkozás szükségessége merült fel**, mind központi, országos, mind települési, önkormányzati szinten. Ezek a problémacsoportok a következők voltak:

1. **Bevétel nélkül maradó**, tartalékokkal egyáltalán nem rendelkező családok helyzete, megélhetési nehézségeik.
2. Már eleve **rossz egészségi állapotban lévő személyek** gyógyszerhez, orvosi ellátáshoz való hozzájutásának nehézségei, a **járványügyi prevenció** megvalósításának problémái.
3. Hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek **digitális oktatásban való részvételének akadályai, hiánya**.
4. Gyermek, idősek **közétkeztetése biztosításának** szűkülése.
5. **Közfoglalkoztatási program megszervezésének akadályai, az abból kiszoruló megélhetési nehézségei**.
6. **Nemzetiségi önkormányzatok** működési problémái, támogatási lehetőségeinek a korlátja.
7. Az **uzsora** gyakorlatának megerősödésével kapcsolatos veszélyek.
8. A **családon belüli erőszakkal** kapcsolatos fokozott veszélyek: gyermekvédelmi szervek alacsonyabb aktivitása, a karantén-helyzettel járó fokozott pszichés stressz hatásai, gyerekek kikerülése a látótérből (nincs, aki felfedezze a bántalmazásra utaló jeleket).
9. A **telepek izolációjából** és rossz infrastrukturális, higiénés viszonyokból fakadó veszélyek.

10. **Közkutak használatával** kapcsolatos fokozott járványügyi veszélyek, vezetékes ivóvíz hiánya.
11. **Önkormányzati bérlakásban** élők romló helyzete (bérleti díj- és közüzemi költséghátralék miatti jogkövetkezmények).

5.2. A téma alapjogi vonatkozásai

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, ezért minden emberre nézve egyenlő. **Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni.** Az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.

Az emberi méltósághoz való jog védelme az alkotmánybírói gyakorlatban összekapcsolódott a szociális biztonsághoz való jog alkotmányos tartalmának meghatározásával. A korábban hatályos Alkotmány 70/E. § (1) bekezdése alapján a magyar állampolgárok jogosultak voltak a megélhetésükhöz szükséges ellátásra. E rendelkezésből és az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből vezette le az Alkotmánybíróság a jogosultságot az olyan megélhetési minimum állam általi biztosítására, amely elengedhetetlen az emberi méltósághoz való jog megvalósításához.

Az Alkotmánybíróság a 32/1998. (VI. 25.) AB határozatban követelményként azt állapította meg, hogy a szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtandó olyan megélhetési minimum állami biztosítást tartalmazza, amely elengedhetetlen az emberi méltósághoz való jog megvalósulásához. 2000-ben az Alkotmánybíróság elvi élel mondta ki, hogy a szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtott megélhetési minimumnak az állam általi biztosítását állapítja meg. A megélhetési minimumot biztosító szociális ellátások rendszerének kialakításakor alapvető követelmény az emberi méltóság védelme: **az állam köteles az emberi lét alapvető feltételeiről gondoskodni.** A megélhetési minimum garantálásából azonban konkrét részjogok, mint alkotmányos alapjogok nem vezethetők le. Az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy a szociális biztonság alapjogánál az alkotmányossági mérce az ellátás minimális mértékének meghatározásával konkrétta vált: *„a szociális intézményrendszer keretében nyújtandó ellátásnak olyan minimumot kell nyújtania, hogy az biztosítsa az emberi méltósághoz való jog megvalósulását. Az ezt a minimumot el nem érő mértékű szolgáltatás esetében a szociális biztonsághoz való jog érvényesüléséről nem lehet beszélni”*.²²

²² 42/2000. (XI. 8.) AB határozat, megerősítette 40/2012. (XII. 6.) AB határozat.

Az Alkotmánybíróság szerint a szociális ellátásnak az a feladata, hogy mindazoknak a rászorulóknak, akik nehéz anyagi, egzisztenciális helyzetbe jutottak, és más intézményrendszer (így különösen a társadalombiztosítás rendszere) révén nem képesek a létfenntartásukat biztosító jövedelemre szert tenni, állami segítséget nyújtson. A szociális ellátás tehát funkcióját tekintve kiegészítő, kiegészítő jellegű.

Mindaddig, amíg valaki megfelelő jövedelemmel rendelkezik, vagy más ellátási rendszerben szolgáltatásra jogosult, szociális ellátást nem, vagy legfeljebb indokolt esetben és kiegészítő jelleggel kap. A közösség által biztosított támogatás ott lép be a rászoruló eltartásába, ahol az öngondoskodás lehetősége már nem áll fenn.

A 2012-ben hatályba lépett Alaptörvény jelentősen átfogalmazta a szociális biztonság alkotmányos védelmére vonatkozó szabályokat, és **a megélhetéshez szükséges ellátásra való jogosultság helyett az állami szerepvállalást törekvésként fogalmazta meg**, amelynek alapján a rászorulók támogatásra jogosultak.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza az **egyenlő bánásmód követelményét**, amely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. A XV. cikk (4) bekezdése előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybíróági gyakorlat rögzíti, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni.

Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. Az Alkotmánybíróság gyakorlatából kitűnik, hogy **az egészséghez való jogot az Alkotmánybíróság alanyi jogként nem értelmezi**. Ez azt jelenti, hogy az Alkotmánybíróság szerint az egészséghez való jog nem keletkezett érvényesíthető igényt az alapjogi jogalanyok tekintetében, kizárólag az állam intézményvédelmi kötelezettségeként realizálódik.

Az 54/1996. (XI. 30.) AB határozat IV. 3. pontja szerint a *„testi és lelki egészséghez való jog biztosítása (...) keretében az állam – egyebek között – egészségügyi intézményhálózat működtetésére és az orvosi ellátás megszervezésére köteles. Az egészségügyi intézményhálózat és az orvosi ellátás körében az Alkotmánybíróság elvontan, általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Ilyennek volna minősíthető például, ha az ország egyes területein az egészségügyi intézményrendszer és az orvosi ellátás teljesen hiányozna”*. Az Alkotmánybíróság ezt az értelmezést utóbb az Alaptörvény hatályba lépése után is megerősítette. *„Az állami feladat teljesítésének kritikus mértéke, vagyis a szükséges minimum meghatározása végletes helyzethez kötődik: egyes egészségügyi ellátások, vagy az ellátás adott területen – az ország meghatározott részén – tapasztalható teljes hiánya eredményez csupán alkotmányellenességet.*

*Ezen túlmenően az állami kötelezettségként értelmezett egészséghez való jog sérelmének nincs alkotmányos mércéje. Az egészséghez való jog ebben az összefüggésben az állammal szemben kikényszeríthető alapjogként nem értelmezhető”.*²³

Az országgyűlési biztosok az ombudsman-intézmény megalakulásától kezdődően minden rendelkezésre álló eszközzel – helyszíni ellenőrzések, hivatalból elindított vizsgálatok, jogalkotási kezdeményezések révén – **igyekeztek fellépni az egzisztenciálisan vagy más módon kiszolgáltatott emberek alapjogainak, egyenlő méltóságának védelmében.** Ahogyan az AJB-310/2013. számú jelentés leszögezi: a jogvédelem és az egyenlő méltóság szempontjából nincs jelentősége annak, hogy az érintettek a kiszolgáltatott helyzetükbe önhibájukból vagy önhibájukon kívül kerültek.

Egyes társadalmi csoportokhoz tartozó személyek számos okból, például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi, mentális állapotuk miatt minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem vagy nem megfelelően látja el.²⁴

5.3. A roma szervezetek tapasztalatai, jelzései a rendkívüli helyzet következményeiről

A koronavírus világjárvány megjelenését követően a roma nemzetiségű lakosságot érintő problémák várható megjelenésével, kezelésével kapcsolatban kevés információt lehetett fellelni. A sajtó sem fókuszált erre a problémára, kizárólag a közösségi médiafelületeken foglalkoztak ezzel, a különböző roma szervezetek, illetve roma véleményformáló aktivisták oldalain lehetett olvasni arról, mi zajlik a roma közösségekben.

A Szociális Csomagküldő Szolgálat (továbbiakban: SZOCSOMA)²⁵ egyike volt azon szervezeteknek, amelyek az első pillanattól próbálták nyomon követni a járványügyi intézkedések hatását a roma közösségekben. Felhívták a figyelmet arra, hogy **számos településen a polgármesterek a segítséget kérő roma lakosokat a nemzetiségi önkormányzatokhoz irányították**, amelyek azonban hatáskör és támogatási forrás nélkül nem tudtak segítséget nyújtani. Az ORÖ kezdeti téves kommunikációja – melyre utaltam már állásfoglalásomban – csak tovább erősítette az ezzel kapcsolatos félreértéseket.²⁶ A SZOCSOMA elsőként hívta fel a figyelmet arra, hogy mindazon szegregátumokban, ahol a lakók közutat használnak, bizonyos **kúthasználati szokások** kapcsán fokozottan veszélyeztetettekké válhatnak a fertőzésre. A szervezet a Facebook közösségi felületen jelentette meg azt a felhívását, amelyben arra figyelmeztették a lakosságot, hogy a kútba merített vödörből inni veszélyes és másokat is veszélyeztet.²⁷

²³ 3292/2017. (XI. 20.) AB határozat

²⁴ <http://www.ajbh.hu/documents/10180/111959/201300310.pdf>.

²⁵ <https://magyarnarancs.hu/kismagyarorszag/olykor-terez-anyanak-szolitanak-egy-magyar-segelyszervezetet-ami-csodalatos-dolgot-talalt-ki-99097>.

²⁶ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3309074705772741&set=a.116887828324794&type=3&theater>.

²⁷

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3304140459599499&set=pcb.3304141319599413&type=3&theater>.

A SZOCSOMA 2020. március 27-én **beadvánnyal fordult hozzám**, amelyben a helyi polgármesterek passzivitását kifogásolta. A szervezet vezetője szerint az volt az országos tapasztalatuk, hogy a települési önkormányzatok számos helyen nem nyújtanak megfelelő, hathatós segítséget a veszélyhelyzetben bajba jutott roma lakosoknak, ezért központi, kormányzati beavatkozás szükségességét kezdeményezték.

2020. március 18-án a **Roma Parlament** és az ahhoz csatlakozó civilek, szakértők **10 pontos válságkezelő csomagot tettek közzé**,²⁸ amelyet március 21-én megküldtek az illetékes kormányzati szerveknek is. Ennek főbb javaslatai a következők voltak:

1. Legalapvetőbb **élelmiszerek, védőfelszerelések, gyógyszerek ÁFA-jának elengedése**, ezen áruk fogyasztói árának tisztességtelen és jogosulatlan emelkedése elleni hatékony fellépés.
2. **Válságkezelő csoport** létrehozása a leszakadó kistérségek, gettótelepülések speciális gondjainak kezelésére.
3. Diákok távoktatása és a gyorsabb információáramlás érdekében **ingyenes internet-hozzáférés** biztosítása.
4. A legszegényebbek számára az **alapélelmiszerek, gyógyszerek, tisztítószer**ek **biztosítása** célzott segélyek útján, a gyerekek számára napi meleg ebéd kiszállítása az iskolabezárás teljes ideje alatt.
5. Az **egészségügyi ellátás feltételmentes kiterjesztése** az ország területén élő minden lakosra, gyógyszerek térítési- és dobozdíj mentes biztosítása, a fertőtlenítő szerek és védőeszközök ÁFA alóli mentesítése.
6. **Közfoglalkoztatás keretében működő munkahelyek számának csökkentésére vonatkozó tilalom**, ha ez mégis megtörténik, akkor az addigi munkabérral azonos összeg folyósítása a munkából kiesett érintetteknek.
7. Pontos, hiteles és szakszerű **tájékoztatás** az elzárt, elkülönült szegénytelepeken, településeken a szükséges óvintézkedésekről, a válság oldásának eljárásrendjéről.
8. A leginkább **veszélyeztetett idősök, krónikus betegek** speciális védelmének biztosítása.
9. Az **alapvető szociális ellátások** (nyugdíj, rokkantsági ellátás, tartós munkanélküliek segélye, gondozási díj, családi pótlék, gyesy stb.) hosszú ideje esedékes haladéktalan rendezése, a minimumok, illetve az adott ellátás elfogadható mértékű emelése, a közfoglalkoztatási munkabérnek a minimálbér 2011 óta bekövetkezett emelkedésével arányos emelése.

Március folyamán **több roma civil szervezet vezetője is segélyhívásokat fogalmazott meg** számos helyen azzal kapcsolatban, hogy álláspontjuk szerint a súlyos válsághelyzetbe került roma lakosság helyzetének kezelése kiemelt kormányzati figyelmet, és célzott intézkedéseket igényelne.²⁹

²⁸ <https://www.facebook.com/horvath.aladar/posts/3082132441796982>.

²⁹ 2020. március 22-én Horváth Aladár felhívást tett közzé a Facebook közösségi oldalon, amelyben aggodalmát fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy az Országgyűlés a koronavírus elleni védekezésről szóló törvényjavaslatban nem foglalkozik azokkal a kérdésekkel, amelyek a legveszélyeztetettebb csoportokat, többek között a halmozottan hátrányos helyzetű roma lakosságot érintik. Március 20-án az Új Start Alapítvány igazgatója fejezte ki aggályait a roma lakosság helyzetével kapcsolatban a közösségi felületen. Március 21-én, a Rasszizmus Elleni Világnapon az Ide Tartozunk Egyesület kiáltványt fogalmazott meg, amelyben felhívta a kormány és a közvélemény figyelmét a koronavírus járvány miatt fokozottan veszélyeztetett szegregátumokban és mélyszegénységben élők különösen veszélyeztetett helyzetére.

2020. március 23-án az ORÖ elnöke nyílt levélben³⁰ kereste meg a **Miniszterelnökséget vezető minisztert**, és egy **szakmai javaslat-csomagot ajánlott fel** a Kormány számára a járvánnyal összefüggésben meghozott intézkedések sikeres megvalósítása, valamint a roma közösségek segítése, támogatása érdekében. Ezek főbb pontjai a következők voltak:

1. A Kormány jelöljön ki egy **közvetlen kapcsolattartót**, aki a Kormány és az Operatív Törzs által meghozott intézkedésekkel kapcsolatosan azonnali és egyértelmű tájékoztatást tud adni az ORÖ számára.
2. Az Agrárminisztérium és az ORÖ között egy olyan megállapodás jöhessen létre, amely a legnehezebb helyzetben lévő járások, térségek településein élő családok és közösségek számára kínál **térítésmentesen vetőmagot és palántát**.
3. A **közfoglalkoztatott szülők** maradhassanak otthon, és erre az időszakra részükre távolléti díjat fizessen a munkáltató.
4. A legnehezebb gazdasági és társadalmi helyzetben lévő térségek településein **nagyteljesítményű vezeték-nélküli és ingyenes internet hozzáférés** legyen biztosítható a megfelelő technikai eszközök létesítésével és működtetésével legalább 2020. december 31-ig.
5. A legnagyobb gyógyszer- és táplálék-kiegészítőket gyártó és forgalmazó vállalatokkal együttműködve a Kormány segítse elő, hogy a legnehezebb gazdasági és társadalmi helyzetben lévő térségek településeire is rendszeresen eljussanak a termékeik, különösen az **immunerősítők, vitaminok, láz, és fájdalomcsillapítók**, terhességi időszakban meghatározó és szükséges termékek, lehetőség szerint megfizethető áron, vagy egyes termékek vonatkozásában akár ingyenesen, vagy kedvezményes áron.
6. A Kormány segítse elő, hogy az Innovációs és Technológiai Minisztériummal, valamint az Agrárminisztériummal együttesen felmérhető legyen az olyan hátrányos helyzetű fiatalok köre, akik számára **veszélybe került a szakközépiskolai továbbtanulás**, illetve a szakképzettség 2020-ban történő megszerzése a jelenlegi korlátozások miatt.
7. A Kormány segítse elő, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az ORÖ között olyan megállapodás jöhessen létre, amely biztosabbá teheti a leghátrányosabb helyzetű közösségekben élők **házibeteg-ellátását** (akár utazó orvosok bevonásával is), segíti a **gyógyszerekhez való hozzáférést**, valamint megkülönböztetett figyelemmel kísért támogatást nyújt a várandós nők, valamint a 6 hónapnál nem régebben gyermeket szült kismamák számára. Ez utóbbi témakörben **megerősített védőnői szolgálatot**, valamint alapvető étkezési, élelmezési (babatápszer, gyermekvitaminok) és higiéniai támogatást (pelenka, intim-higiénia) szeretett volna biztosítani az ORÖ ezen családok és magánszemélyek számára.
8. A Kormány segítse elő, hogy a Belügyminisztérium és az ORÖ között olyan megállapodás jöhessen létre, amelynek köszönhetően lehetőség nyílik arra, hogy programok, kezdeményezések legyenek kidolgozhatók és megvalósíthatók, amelyekkel a **közrendvédelemben és a katasztrófavédelemben** feladatokat ellátók munkáját a helyi közösségek is segíteni tudják.

³⁰ <https://www.facebook.com/RomaPolitika/posts/2456991154611800>.

9. Álljon fel olyan **mobil szakértői krízis-csoport**, amelynek tagjai helyben megjelenve, a helyi közösségekben, valamint a helyi közfeladat-ellátók munkáját segítve érhetik el azt, hogy a legszegényebb társadalmi csoportok közösségeiben is eredményesen teljesülhessenek az egyes meghatározott feladatok.
10. **Ingyenes közétkeztetés kiterjesztése** mindazon települések számára, ahol nagy számban élnek mélyszegénységben az emberek.
11. Az ORÖ felajánlotta, hogy a megyei szinten működő területi roma nemzetiségi önkormányzatok bevonásával felméri, mely megyékben és mely térségekben tűnik a legindokoltabbnak, hogy a fentiekben említett kezdeményezések, programok elindulhassanak. Vállalta, hogy **meghatározza annak az első 100 településnek a listáját**, amelyek nagy valószínűséggel a leginkább érintettek lehetnek.
12. A Kormány **biztosítson egy státuszt** az ORÖ részére az adományokat koordináló akciócsoportban.
13. A Kormány a **családtámogatási ellátások** tekintetében április hónapban a családi pótlék folyósításával egy időben gyerekenként egyszeri 5 000,- Ft értékű rendkívüli segílyt biztosítson a nehéz helyzetbe került családok részére.
14. Az ORÖ felajánlotta, hogy saját **Roma Operatív Törzset** állít fel, amely hetente legalább egy alkalommal ülésezik, telefon-ügyeletet működtet, a hét minden napján állandó személyes szakmai jelenlétet biztosít az ORÖ székházában, valamint garantálja a Kormány és az Operatív Törzs számára a mindenkor kompetens személyes elérhetőséget.

Az ORÖ 2020. április 1-én létrehozta a **Roma Operatív Csoportot**.³¹

Ezzel párhuzamosan aktivizálta magát az ország legátfogóbb önkéntes segélycsapata is, az **Országos Roma Civil Tanács**.³² A 168 civil szervezet és több száz magánszemély csatlakozásával formálisan is megalakult kezdeményezés önkénteseivel március utolsó hetében 1 357 családnak nyújtott segítséget tartós élelmiszer, tisztítószer, egészségügyi szájmaszkok, tüzelőanyag és ruhanemű formájában. A szerveződés a csatlakozó szervezetek és magánszemélyek székhelyén, illetve lakhelyén az adott településen felmerülő problémák koordinálásával, kezelésével foglalkozó 5-8 fős önkéntes akciócsoportokat hozott létre. Az önkéntes csoportok tagjai elérhetőségükkel jelentkeztek saját településükön a polgármesteri hivatalban, az operatív törzsnél és a védelmi bizottságnál, és a nap 24 órájában készségben álltak.

³¹ A csoport vezetője Agócs János volt, tagjai Babos Béla, Csóka János, Dancs Mihály, Farkas László, Lakatos Oszkár, Rafael Gyula, és Varga Zoltán.

³² Az Országos Roma Civil Tanács eredetileg 2019 novemberében 128 civil szervezet részvételével alakult meg, azzal a céllal, hogy a Magyarországon működő civil szervezeteket és azokat a magánembereket összefogja és közösségi aktivizmusra ösztönözze, akik a nemzetiségi kultúra, az oktatás, valamint az alapvető jogok érvényesítésében tevékenykednek. A még bejegyzés alatt álló országos szerveződés terveit és munkáját azonban befolyásolta az új koronavírus-fertőzés terjedése, és igazodva a korlátozó intézkedések és a különleges jogrend bevezetéséhez, a magukra maradt és kilátástalan helyzetbe került roma és nem roma családoknak, időseknek igyekeznek folyamatosan segítséget nyújtani.

A fentiekkel párhuzamosan a sajtó beszámolt arról is, hogy felállt a Kormány **Adományokat Koordináló Akciócsoportja**. Az Akciócsoport a hazai karitatív szervezeteket tömörítő **Karitatív Tanácssal** – veszélyhelyzetben: **Nemzeti Humanitárius Koordinációs Tanács** – együttműködve tervezte ellátni a feladatait. Újraindult a 1357-es hívószámú „**Nemzeti Összefogás Vonala**” telefonos adományvonal és a hozzá kapcsolódó számlaszám.³³

5.4. A roma gyermekek speciális problémái a digitális oktatásra történő átállást követően

A hátrányos helyzetű roma lakosság veszélyhelyzetben kialakult problémáinak egyik hangsúlyos kérdése volt, hogy az oktatási rendszerben már eleve meglévő hátrányokkal küzdő roma gyerekek miként birkóznak meg a digitális oktatásra történő átállás következményeivel.

A hátrányos helyzetű roma gyerekeknek a digitális oktatásban megjelenő nehézségeivel, valamint a karantén helyzettel kapcsolatosan sajtómegjelenések és szakértői elemzések nyomán a következő problémaköröket lehetett beazonosítani:

1. A mélyszegénységben élő családok sok esetben **nem rendelkeznek multimédiás eszközökkel**, és sokszor **internet-hozzáféréssel sem**.
2. A **lakások zsúfoltak**, a gyermek tanulás céljából nem tud különvonulni, sok szempontból hiányoznak az ehhez szükséges feltételek.
3. A **szülők aluliskolázottak**, nem tudnak segítséget nyújtani a gyerekek számára.
4. Egyes iskolákban, nem vették figyelembe még a veszélyhelyzetben sem, hogy a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek semmilyen szempontból **nem képesek együtt haladni** a többiekkel. A családok beszámolóí szerint túl sok, nehezen értelmezhető, sokak számára egyedül nem megoldható feladatot adtak ki a tanárok.
5. A hat éves kortól kötelező iskolakezdés 2020 szeptemberétől való bevezetése akkor, amikor az óvodák működése is bizonytalanra vált, egyesek bezártak a járvány miatt, beláthatatlan következményekkel járhat, hiszen a szeptembertől iskolaköteles gyerekek számára **elengedhetetlen lenne az utolsó, iskolára felkészítő óvodai nevelési év**.
6. Még azok a szülők is, akik rendelkeztek valamilyen munkával most **kieshettek a munkaerőpiacról**, a szülők helyzete pedig hátrányosan érinti a gyermekeket is.
7. A nyárig fenntartott különleges jogrend miatt fennállt a veszélye annak, hogy számos **gyermek évismétlő lesz**, mert behozhatatlan hátrányokat halmoz fel.
8. A civil szervezetek beszámolóí szerint az összezárttság következtében **a családon belüli erőszak jelenléte országosan megnőtt**, és az iskolától távol maradó gyerekek teljesen kikerültek a pedagógusok, mint a gyermekvédelmi jelzőrendszer fontos tagjai látóteréből.
9. A hátrányos helyzetű gyerekek, különösen a telepen élők iskolai hátrányainak csökkentése, valamint szociális, közösségi kapcsolatai szempontjából kulcsfontosságú szereplők voltak a **tanodák** és a **telepi közösségi házak**, amelyek működését, a személyes kapcsolattartás lehetőségét a veszélyhelyzet szintén hátrányosan érintette, illetve érinti újból.

³³ <https://www.kormany.hu/hu/nemzeti-humanitarius-koordinacios-tanacs>.

5.5. Nemzetiségi ombudsmanhelyettesként megtett intézkedések

2020. március 26-án az alapvető jogok biztosával és a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyetttel **közös közleményt adtunk ki** a koronavírus világjárvány miatt kialakult körülmények sérülékeny helyzetű társadalmi csoportokat érintő kérdéseiről.³⁴ Mivel a kialakult helyzetben a hazai roma társadalom tagjai egyre nagyobb számban váltak fokozottan veszélyeztetetté, nemzetiségi ombudsmanhelyettesként az őket érintő kérdésekre ugyanakkor egy **külön közleményben is felhívtam a figyelmet.**³⁵

Ahogy azt korábban említettem, munkatársaim a veszélyhelyzet kihirdetésének pillanatától folyamatosan gyűjtötték azokat az információkat, amelyek a nemzetiségi közösségek, különösen a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű roma közösségek helyzetéről adnak képet. Kiemelt figyelemmel kísértem a különböző nemzetiségi és civil szervezetek tevékenységét, ezen belül a Roma Operatív Csoport, valamint az Országos Roma Civil Tanács megalakulását és tevékenységét. Átfogó adat- és információgyűjtést rendeltem el a digitális oktatásnak a roma és hátrányos helyzetű gyermekekre gyakorolt hatásáról.

Tekintettel a járvány elhúzódó jellegére, és arra, hogy a témában számos megkeresést, illetve beadványt kaptam az érintett közösségek tagjaitól, szükségesnek tartottam, hogy teljes körű tájékoztatást kérjek a roma lakosság szociális, egészségügyi és oktatási körülményeiért felelős állami intézményektől is. Mindezekre tekintettel 2020. március 13-án megkerestem:

- **a Miniszterelnökséget vezető minisztert;**
- **a Belügyminisztérium Társadalmi Felzárkózásért felelős Helyettes Államtitkárt;**
- **az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális Ügyekért felelős Államtitkárt;**
- **a Társadalmi Felzárkózásért felelős Miniszterelnöki Biztost;**
- **a Klebelsberg Központ elnökét és**
- **az Országos Roma Önkormányzat elnökét.**

5.6. A megkeresett szervek válaszai

5.6.1. Válaszok a nevelés-oktatás, gyermekéktetés kérdései kapcsán

Megkereséseimre elsőként a **Klebelsberg Központ elnöke** válaszolt. Tájékoztattott arról, hogy a tankerületi központok az egyenlő bánásmód követelménye és az inklúzió szem előtt tartása mentén, a koronavírus miatt a köznevelési és szakképzési intézményekben új munkarend bevezetéséről szóló 1102/2020. (III. 14.) Korm. határozat, valamint az emberi erőforrások minisztere 3/2020. (II. 14.) EMMI határozatában előírt szabályok alkalmazásával szervezték meg az általuk fenntartott köznevelési intézményekben a digitális oktatást.

A Klebelsberg Központ elnöke válaszában jelezte, tekintettel arra, hogy a gyermekek nemzetiségi hovatartozását nem tartják nyilván, így a roma gyerekekre vonatkozó specifikus adatokat sem gyűjtöttek a digitális munkarend hatásairól.

³⁴ <http://www.ajbh.hu/veszelyhelyzeti-informaciok/-/content/KvJ6q4LtJlXl/az-alapveto-jogok-biztosanak-es-helyetteseinek-kozlemenyje>.

³⁵ <http://nemzetisegijogok.hu/hu/web/njbh/hirek/-/content/9ppuj7dnoGFq/a-nemzetisegi-ombudsmanhelyettes-uzenete-a-koronavirus-pandemia-kihivasaival-kapcsolatban>.

Ugyanakkor a Központ 2020. március 26-án felmérést készített azzal kapcsolatosan, hogy az online munkaforma bevezetését követően a pedagógusoknak hány diákkal nem sikerült felvenni a kapcsolatot online vagy offline formában. **A beérkezett adatok alapján megállapították, hogy 2392 tanuló került ki a látótérből teljes mértékben a felmérés ideje alatt, amely szám április 2. napjára 1 164-re csökkent.** 2020. március 26-án a Központ azzal kapcsolatosan is tájékoztatást kért a köznevelési intézményektől, hogy hány olyan tanulójuk van, aki nem rendelkezik a digitális munkarend megvalósításához szükséges infokommunikációs eszközzel. A válaszokból az derült ki, hogy a tanulók mindössze 7%-a tartozott ebbe a csoportba, amely szám a későbbiekben szintén csökkent.

Az **iskolai hiányzásokkal kapcsolatban** a Központ elnöke arról tájékoztatott, mivel a tanulók a nevelő-oktató munkában tantermen kívül, online formában vettek részt, így **az iskolai hiányzás nyilvántartása nem volt értelmezhető.** A köznevelési intézmények a tantervi követelményeknek megfelelően valamennyi tantárgyból biztosították a folyamatos nevelést-oktatást, ezáltal a digitális naplóban rögzítették az órákat ugyanúgy, mint máskor. Ha egy tanuló nem vett részt a tantermen kívüli, digitális munkarend szerinti foglalkozáson, akkor az ahhoz kapcsolódó feladatokat, az ott meghatározott tananyagot más formában kellett pótolnia.

Az Elnök Asszony válaszelevelében kiemelte, hogy a Központ nyomatékosan felkérte valamennyi tankerület igazgatóját, hogy hívják fel az intézményvezetők és pedagógusok figyelmét arra, hogy a tananyagok feldolgozása, valamint a kiosztott feladatok megoldási ideje legyen egyensúlyban a tanulók életkori sajátosságaival, terhelhetőségével, képességeivel.

A Központ elnöke szerint a digitális oktatásra történő áttérés zömében zökkenőmentesen zajlott le. A tankerületi központok az egyenlő bánásmód elvét tiszteletben tartva mindent megtettek az egyenlő hozzáférés megteremtéséért. Elkészítettek egy **iránymutatást** a pedagógiai szakszolgálatok számára, amelynek köszönhetően online formában is tudták a tevékenységüket folytatni. A tankerületi központok, mint a köznevelési intézmények fenntartói, a helyi sajátosságokat figyelembe véve mindent megtettek annak érdekében, hogy a digitális nevelés-oktatás különböző nehézségei megoldódjanak. Az intézményekkel folyamatosan tartották a kapcsolatot, online értekezletek keretében, vagy e-mail útján szakmai segítséget nyújtottak ott, ahol erre szükség volt. A pedagógusok számára az Oktatási Hivatal egységes **módszertani ajánlást** készített a tanórák megszervezésére vonatkozóan, amely a Hivatal honlapján folyamatosan elérhető volt.³⁶

A **Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkár** megítélése szerint is a hátrányos helyzetű családok számára **a legnagyobb problémát ebben az időszakban a digitális oktatásra történő átállás jelentette.** Ugyanakkor, jó példaként említette a pécsi Gandhi Gimnáziumot, ahol két nap alatt sikerült átállniuk a digitális oktatásra, és azoknak a tanulóknak, akik nem rendelkeztek digitális eszközökkel, az iskola pótolta és biztosította azokat. Ami gondot jelentett itt is, hogy családonként csak egy eszköz biztosítására volt lehetőség, így a többgyermekes családokban ennek beosztása nehézségként jelentkezett. Problémát okozott az is, hogy az idősebb gyerekek három-négy hét után elszegődtek mezőgazdasági idénymunkára, így az ő elérésük, motiválásuk külön kihívást jelentett.

³⁶ https://www.oktatas.hu/koznevelas/ajanlas_tantermen_kivuli_digitalis_munkarendhez/.

A veszélyhelyzet elrendelését követően a Helyettes Államtitkárság azonnal értesítette a **tanodákat** és a **Biztos Kezdet Gyerekházakat**. A tanodák gyorsan átálltak a veszélyhelyzeti működésre, és a személyes találkozások minimálisra csökkentése mellett tartották a kapcsolatot a gyerekekkel és családjukkal. A Helyettes Államtitkárság a szakmai felügyelete alá tartozó tanodákban soron kívül felmérte az eszközállományt, és azt, hogy a megváltozott körülményekhez alkalmazkodva hogyan tudnak a továbbiakban szolgáltatásokat nyújtani. A további intézkedéseket a Helyettes Államtitkárság a vírushelyzettel összefüggő felmérés alapján indította el. A beérkező adatok alapján elmondható volt, hogy 182 tanodából 121 (66%) tanoda volt képes informatikai eszközöket biztosítani az érintetteknek. Ahol nem volt elegendő eszköz, ott személyes konzultációra is lehetőség volt, egy időben azonban csak egy diák részvételével. A legtöbb intézmény egyébként nyomtatva, papír alapon is eljuttatta a feladatokat a tanulók számára. A szervezetek 94%-a folyamatosan tartotta a kapcsolatot a társszakmákkal is (iskola, gyerekjóléti szolgálat).

2020. május 7-én 340 millió forint értékben rendkívüli eszközbeszerzési pályázatot írt ki a Helyettes Államtitkárság a tanodák számára, hogy azok hatékonyabban tudják a digitális tanrend miatt fennálló esetleges hátrányokat csökkenteni a célcsoport számára. A pályázaton nyert összegből nemcsak eszközöket, de internet előfizetést is lehetett vásárolni.

A Társadalmi Felzárkózásért Felelős Miniszterelnöki Biztos rosszabb körülményeket tapasztalt, véleménye szerint a „felzárkózó településeken” a digitális oktatás egyáltalán nem, vagy csak részben volt megoldott. Tájékoztatása szerint jellemző volt a feladatok papír alapon történő kiosztása, napi vagy heti rendszerességgel, aminek kiosztásában, összegyűjtésében, illetve a feladatok megoldásában, a családokkal való kapcsolattartásban a karitatív szervezetek munkatársai is közreműködtek. Több helyszínen digitális eszközöket szereztek be és online korrepetálást szerveztek.

A Máltai Szeretetszolgálat által fenntartott általános iskolákban – 503 diák válaszával készített felmérés adatai alapján – **a diákok több mint egyötöde csak személyesen tudta tartani a kapcsolatot az iskolával**, a többiek telefonon és/vagy internet segítségével. A válaszadó gyerekek háromnegyede rendelkezett otthoni internet eléréssel.

A Máltai Szeretetszolgálat tanodái a gyerekekkel és családjukkal online, illetve utcai szociális munka keretében tartották a kapcsolatot. Igyekeztek felderíteni, hogy minden gyermek esetén biztosított-e megfelelően a napközbeni felnőtt felügyelet, van-e szükség segítségre, illetve gyermekvédelmi beavatkozásra. A kijárási korlátozások középidéjétől heti egy alkalommal a munkatársak a tanodás uzsonna helyett ételcsomagot állítottak össze és juttattak el a gyerekekhez, amely csomagok főleg gyümölcsöt, tejterméket tartalmaztak az egészséges táplálkozás elősegítése érdekében.

A Jelenlét programok munkatársai folyamatos egyeztetéseket folytattak az iskolákkal is, módszertanilag igyekeztek fenntartani a gyerekek motivációját, játékos, színes tanulási technikák alkalmazásával segítették elő a tananyag elsajátítását. Figyelemmel arra, hogy a gyerekek egy része papíron kapta meg a feladatokat, azok szétosztásában a szociális munkások is tevékenyen részt vettek.

Az érintett településeken **a gyermekéhezés egyik válaszadó szerint sem volt jellemző.** A gyermekek a napi meleg ételhez az iskolán keresztül továbbra is hozzájutottak, az ételért vagy személyesen kellett elmenniük, vagy a települési önkormányzat segítségével kiszállították számukra. A Rászoruló Személyeket Támogató Operatív Program csomagosztása havonta mintegy 20-25 ezer családnak nyújtott segítséget tartós élelmiszerek formájában.

A „felzárkózó településeken” a karitatív szervezetek a veszélyhelyzeti időszak kezdetén felhalmoztak tartós élelmiszereket, gyümölcsöt-zöldséget, fertőtlenítő és tisztító szereket, ugyanakkor ezek szétosztására csak egyéni krízishelyzet esetén került sor.

5.6.2. Válaszok a telepszerű lakókörnyezetben élők problémáival kapcsolatban

A **Társadalmi Felzárkózásért Felelős Miniszterelnöki Biztos** szerint a telepeket jellemző **higiénés állapotok felmérésére** elvégzett diagnózisok alapján azt állapították meg, hogy 31 településen voltak jellemzően rendezetlenek az ingatlan viszonyok, és voltak jelen a lakhatási problémák különböző típusai, mint a túlszűfolt, komfort nélküli lakások (27%, ami az országos átlag ötszöröse), rossz higiénés viszonyok, folyóvíz és fürdőszoba hiánya, életveszélyes, egészségre ártalmas házak, közműtartozások. Ezekre a problémákra folyamatosan reagáltak: a krízisalap felhasználásával került sor tűzifa, építőanyag, fertőtlenítő szerek, élelmiszer csomag biztosítására, a védőnőket segítő eszközök, gyógyszerek beszerzésére. Több településen hajtottak végre életveszély elhárítást célzó lakhatási beavatkozásokat, élőködő- és rágcsálómentesítést, valamint elkezdődött a kóbor kutyák kiemelése is.

Ami a **vezetékes ivóvíz** hiányát illeti, a Miniszterelnöki Biztoshoz olyan jelzés nem érkezett, hogy bármely „felzárkózó településen” kikapcsolták volna a háztartásokban a vizet ezen időszak alatt, ugyanakkor, azt ő is megerősítette, hogy a szegregált telepeken sajnos jellemző, hogy a vezetékes víz számos háztartás részére egyáltalán nem elérhető.

Válaszlevelében arról is tájékoztatott, hogy egyes vízszolgáltatókkal előremutató együttműködések alakítottak ki, így például a Nyírségvíz Zrt.-vel, ennek eredményeként folyamatosan szerelnek fel előrefizetős mérőórákat a további eladósodás megelőzése érdekében.

A Miniszterelnöki Biztos tapasztalatai szerint a „felzárkózó településeken” **a helyi lakosság többnyire tájékozott volt a járványt illetően**, viszont nem minden településen tartották be a korlátozó intézkedéseket az ott élők. A karitatív szervezetek munkatársai minden nap körbejárták a településeket a lakók szükségleteinek felmérése céljából, illetve a csoportosulások és a csellengő gyerekek figyelmeztetése okán. Ezen kívül minden közösségi helyiségben járványügyi tájékoztatók kerültek elhelyezésre, a lakosság tájékoztatása folyamatos volt.

Ami az országszerte több telepen is működő **Jelenlét Programokat** illeti, az intenzív szakmai munka a Biztos tájékoztatása szerint folyamatos volt. A települések a szociális munkán, a gyerekvédelem és az iskolai hiányok pótlása terén is segítséget kaptak a megvalósító szervezetektől, legyen szó az oktatáshoz szükséges IT berendezésekről, vagy a tartós élelmiszerek beszerzéséről. Több településen maszkot is gyártottak a helyiek.

A Jelenlét pontok csoportos foglalkozásokat, fejlesztéseket nem tartottak, de ügyfélfogadási és szociális krízispontként továbbra is működtek, és a családlátogatások sem szakadtak meg, természetesen a járványügyi szabályok betartása mellett. A programok keretében megnyílt gazdasági egységekben a munkavégzés folyamatos volt.

A járványügyi intézkedésekkel kapcsolatosan a **Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkár** arról tájékoztatót, hogy a települési önkormányzatok igyekeztek minden településen fertőtlenítőszerrel, maszkot adni a rászorulóknak, a **Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság** (a továbbiakban: TEF) több településen varrógépet biztosított, hogy azok segítségével maszkok készülhessenek.

Egy helyről érkezett jelzés, hogy a közkeletű műszaki hibára hivatkozva elzárták, a jelzést követően azonban a szolgáltatást visszaállították. Több Csillagpont szolgáltatási helyszínen és 88 Biztos Kezdet Gyerekházban volt **mosási és fürdési lehetőség** előre bejelentkezéssel rendszerben. Volt olyan hely, ahol a lakosságtól személyes érintkezés nélkül a szennyes ruhát vették át az alkalmazottaktól, majd mosás után adták vissza az érintetteknek.

5.6.3. A hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatási és megélhetési problémáival kapcsolatos válaszok

A **Társadalmi Felzárkózásért Felelős Miniszterelnöki Biztos** válasza szerint az ún. „felzárkózó településeken” is érezhető volt az a tendencia, hogy többen érkeztek haza nagyvárosi, vagy külföldi munkavállalói létből, elveszítve korábbi munkájukat. Ez a kvalifikált vagy betanított munkavállalói réteg a Biztos szerint csak átmenetileg került vissza a közösségbe, a Máltai Szeretetszolgálat azonban igyekezett bevonni őket saját, helyi programjaiba.

A **Miniszterelnökséget vezető Miniszter** válaszcímében elsődlegesen a Kormány általános intézkedéseit ismertette, mint a munkahelyvédelmi bértámogatást, adócsökkentést, adótervezések törlesztésének és a kilakoltatásoknak a felfüggesztését, TB jogviszonyok érvényességének és a GYES, GYET és GYED jogosultságának a meghosszabbítását. Levelét azzal zárta, hogy a Belügyminisztérium folytatta a Felzárkózó települések hosszú távú programját a leghátrányosabb helyzetű települések megsegítése érdekében.

A **Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkár** a **közfoglalkoztatással** kapcsolatban arról tájékoztatót, hogy a tapasztalatok szerint a munka nem szűnt meg, sőt, a Kormány döntése alapján **bővült a bevonhatók köre**. A mezőgazdasági és idénymunkák nem álltak le, a hátrányos helyzetű településeken sok család élt is ezzel a lehetőséggel. Bár sok családnak valóban nem volt tartaléka, de a Helyettes Államtitkár szerint ezt pótolta az **álláskeresői járadék és a családtámogatási juttatások**. Bár az építőiparban volt leállás, de ez is régióként és településenként eltérő képet mutatott. Inkább az volt a jellemző, hogy a kijárási korlátozások szigorításától való félelem miatt többen hazautaztak, hogy a családjuk mellett legyenek. A gyárüzemben dolgozókat már jelentősebben érintette a járvány negatív hatása, de sok jó példát is lehetett tapasztalni azzal kapcsolatban, ahogy a cégek próbálták a munkaerőt megtartani (műszakok számának csökkentése, távollét engedélyezése).

A sajtóban megjelenő hírekkel kapcsolatban, amely a **tornanádaskai segélyhívást**³⁷ illeti, a Helyettes Államtitkár arról tájékoztatót, hogy ő maga személyesen is ellátogatott a helyszínre, és azt tapasztalta, hogy a településen a gyermekétkeztetés és a szociális étkeztetés biztosított volt és működött. A településen a járvány miatt bezárt térköi gyártással foglalkozó üzem a TEF segítségével újra fogják indítani. A településen állami és civil szervezetek több helyen végeztek csomagozást.

³⁷ Sajtóhíradások szerint Tornanádaska településen az ott élők olyan mértékben éheztek, hogy a nyilvánosság segítségét kellett kérniük.

Tájékoztatása szerint a Kormány módosította a **népkonyhákat és a szociális étkezést szabályozó kormányrendelet**³⁸ a rászorulóknak érdekében, és a szolgáltatásra jogosultak körét kibővítette. A járványügyi helyzetben már nem kellett igazolniuk a rászorultságukat, hanem alanyi jogon igénybe tudták venni a szolgáltatást.

5.6.4. A települési önkormányzatok szerepével, együttműködési hajlandóságával kapcsolatos válaszok

A **Társadalmi Felzárkózásért Felelős Miniszterelnöki Biztos tapasztalatai a települési önkormányzatok együttműködési és segítői hajlandóságával** kapcsolatban inkább **pozitívak** voltak. A karitatív szervezetek munkatársai folyamatosan kapcsolatban álltak a helyi önkormányzatokkal, napi egyeztetést folytattak a polgármesterekkel, helyi szociális, oktatási, gyermekvédelmi és egészségügyi szakemberekkel, illetve összehangolták ezek tevékenységeit például az élelmiszeradományok szétosztása és a lakosság tájékoztatása terén.

A Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkár szerint **a veszélyhelyzetben a rászorulóknak elsősorban a települési önkormányzatoktól kaptak segítséget**. A települések eltérő módszerekkel és mértékben, de általában segítettek a bajbajutottakon, főleg a kezdeti bizonytalan, nem egy helyen a pánik határát súroló helyzetekben.

A roma lakosság legtöbbször a települési nemzetiségi önkormányzatot kereste fel problémájával, amely azt mutatja, hogy az intézmény felé megvan a közbizalom.

A **Belügyminisztérium Önkormányzati Államtitkársága** az ún. **Önkormányzati Hírlevélben** folyamatosan tájékoztatta az önkormányzatokat a jogszabályi változásokról, kötelezettségekről.³⁹

A Kormány az 1404/2019. (VII. 5.) Korm. határozattal elfogadta a **„Felzárkózó települések” hosszú távú programját**, amelynek értelmében célzott programokkal kell segíteni az ország 300 leghátrányosabb helyzetű települését. A veszélyhelyzet ellenére a Kormány a 1186/2020 (IV. 28.) Korm. határozattal bővítette a programba bevonható települések számát és a megítélhető forrás összegét. A hosszú távú programban helyet kapott településeken, valamely magyarországi egyházi karitatív szervezet működtethet Jelenlét típusú programokat. Jelenleg 67 település tartozik ebbe a programba.

A települési önkormányzatoknak minden évben lehetőségük van pályázni a **Rendkívüli Önkormányzati Támogatásra**, az összeget 2020-ban a járványügyi helyzettel összefüggő intézkedések támogatására is lehetett fordítani. Erre az évre vonatkozó felhívás 2020. március 25-én jelent meg, amelyről a Belügyminiszter tájékoztatta az önkormányzatokat.

5.6.5. A Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság veszélyhelyzet alatti működésével kapcsolatos válasz

A Helyettes Államtitkár válaszában jelezte, hogy a veszélyhelyzet a Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság munkáját is erőteljesen érintette.

³⁸ A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet.

³⁹ <https://www.kormany.hu/hu/dok?source=1&type=301#!DocumentBrowse>.

A Helyettes Államtitkárság valamennyi, a szakmai irányítása alá tartozó programok megvalósítói számára tájékoztató leveleket küldött szét az országban, amelyekben összefoglalták a legfontosabb teendőket, a jogszabályi hátteret, és tisztázták a veszélyhelyzetben elvárt működési módot is.

A 2019. augusztus 1-jén megalakult a **TEF** jelzőrendszere lehetővé tette, hogy a hátrányos helyzetű településekről közvetlen információk érkezzenek a veszélyhelyzet ideje alatt is. A hálózat tagjai minden héten online formában egyeztettek egymással, így a beérkezett helyi információk alapján sikerült célzott módon intézkedni, például a segélycsomagok szétosztása kapcsán. Arra is lehetőség nyílt ebben a formában, hogy a sajtóban megjelenő rémhíreket a helyi szakértők tapasztalataira támaszkodva cáfolják, vagy helyi jó gyakorlatokra irányítsák a figyelmet. A TEF tapasztalata az volt, hogy a hátrányos helyzetű településeken dolgozó munkatársak elsősorban a szolidaritás mélyüléséről, a közösségek erősödéséről, leleményességéről számolnak be. Ugyanakkor kivétel nélkül jelezték azt is, amikor az egyébként is hátrányos helyzetű lakosság még nehezebb helyzetbe került. Tapasztalataik szerint a települési önkormányzatok és települési nemzetiségi önkormányzatok nagyobb része felelősségteljesen járt el ebben a nehéz időszakban.

A Helyettes Államtitkár végezetül tájékoztatót arról is, hogy a TEF által működtetett mentor (80 fő, 391 településen) és szakértői hálózat, valamint a nemzetiségi önkormányzatok lehetővé teszik, hogy területi fókuszban rálásson a Helyettes Államtitkárság a veszélyhelyzet nyomán keletkezett problémákra. A Jelenlét típusú szolgáltatási helyeken a karitatív szervezetek általában jó kapcsolatban vannak az önkormányzatokkal és az egyéb, szociális ellátásban résztvevő intézményekkel is.

5.6.6. Az Országos Roma Önkormányzat elnökének válasza

Az állami szervek fent összefoglalt válaszaival szemben **az ORÖ elnöke a hátrányos helyzetű roma lakosság veszélyhelyzet alatt kialakult nehézségeit súlyosabbnak látta.** Levelében részletesen beszámolt az ORÖ tapasztalatairól, és arról, hogy milyen problémákkal találkoztak ebben az időszakban:

- Több településen **nem osztottak segélycsomagot a rászorulóknak**, holott mindenhol nagy szükség lett volna tartós élelmiszerre és tisztítószerekre.
- Sem a települési, sem a nemzetiségi önkormányzat nem nyújtott elegendő segítséget a rászorulóknak, mert **nem volt rá forrásuk**, és/vagy egyes települési önkormányzatok munkatársainak „**roma-ellenesek**” szemlélete miatt nem is volt szándékukban segíteni.
- A családok minden **tartaléka elfogyott**, voltak családok, ahol az emberek több napja már nem ettek, a telepen általános volt a bizonyos fokú éhezés.
- Sokan keresték az ORÖ-t azzal, hogy **minden bevételi forrásukat elvesztették**, így képtelenek voltak tovább fizetni az albérletüket.

A munkásokat hazaküldték a napszámból, a fővárosban elküldték a turizmusban vagy az építőiparban dolgozókat, voltak családok, ahol a család valamennyi felnőtt tagja elvesztette a munkáját. Olyanoktól is érkezett segítséget kérő megkeresés, akik külföldi munkájukat veszítették el, és itthon semmi bevételi forráshoz nem jutottak. Voltak, akik a járvány előtt rendszeresen dolgoztak, miután a munkájukat elvesztették álláskeresési járadékot igényeltek volna, de ekkor tudták meg, hogy be sem voltak jelentve.

Voltak olyanok, akik munkásszállón laktak, ahonnan ki akarták tenni őket, mivel nem tudták tovább fizetni a lakbérüket.

- A **digitális oktatás** nehézkes volt azokon a helyeken, ahol akadályozott volt az áramellátás, és/vagy nem állt rendelkezésre digitális eszköz.
- A **vezetékes ivóvíz** hiánya korlátozta a megelőzés lehetőségeit, a kerti- vagy közkút növelte a fertőzésveszélyt.
- Érkezett több jelzés **gumikesztyű és maszk-hiányról**.
- A **tartós betegeknek** problémát okozott a gyógyszer kiváltása a pénzhiány, illetve a kijárási korlátozás miatt.
- Sok család kereste az ORÖ-t azzal kapcsolatban, hogy mit tegyenek a **karanténba került családokkal**, ki, miből vásároljon élelmiszert a számukra, és azt milyen formán juttathatják el hozzájuk.
- Több nemzetiségi önkormányzat is érdeklődött arról, hogy a **feladatalapú, valamint működési támogatásuk** felhasználható-e élelmiszer vagy tisztítószer vásárlására. Sokan panaszkodtak arra, hogy ezzel kapcsolatban hiába hívták az érintett kormányzati szerveket, senkit nem tudtak elérni.
- Érkeztek megkeresések olyan településekről, ahol **egyáltalán nem működött roma nemzetiségi önkormányzat**. Különösen azokon a helyeken kerültek rendkívül nehéz helyzetbe a lakosok, ahol nemcsak a képviselő hiányzott, de a település polgármesterének és jegyzőjének roma-ellenes attitűdje is tetten érhető volt.

Az ORÖ elnöke tájékoztatott arról is, hogy kétségbeesett hívások érkeztek olyan településekről, például Pusztaradvány (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Tiszacsege (Hajdú-Bihar megye) és Ibrány (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), ahol az érintett családokban a családfő elvesztette minden bevételi forrását, és ez olyan probléma elé állította a családokat, amelyet önerőből már nem tudtak kezelni. A családok nemcsak éheztek, de a kártyás villanyórák feltöltését sem tudták megoldani, így ellátás nélkül maradtak. Ebből következően a gyerekek nemcsak a digitális eszközök hiánya, de az **áramhiány** miatt is teljes mértékben kiszorultak a digitális oktatásból.

A **tanodákkal** kapcsolatban az Önkormányzat elnöke megerősítette, hogy azokon a településeken, ahol korábban is működött tanoda, a kapcsolat a rendkívüli intézkedések ellenére is folyamatos maradt a családokkal. A tanodák mentorai igyekeztek minden segítséget megadni a gyermekeknek ahhoz, hogy haladni tudjanak a többiekkel, illetve akár online, akár papír-alapon, de be tudjanak kapcsolódni a távoktatásba. Több tanoda keresett meg környékbeli cégeket vagy alapítványokat, akik használt, de még működőképes digitális eszközöket adományoztak a hátrányos helyzetű gyerekeknek, olyan is volt, hogy új eszközöket vásároltak számukra.

Ami a **gyermekek étkeztetését** illeti, az iskola az önkormányzatokkal együttműködve a napi egyszerű meleg ételt mindenhol biztosította, aminek **menyiségét** azonban sok helyen kevesellték a családok. Ennek oka az lehetett, hogy a rendkívül nehéz helyzetben az egész család napi meleg élelem-ellátását egyedül ez biztosította. Ebben a helyzetben arra sem volt lehetőség, hogy a gyerekek, ha nem laktak jól, repetát kérjenek a menzán. Amit jeleztek még többen, hogy **az étel kiosztásakor hosszú sorok keletkeztek az iskolák udvarán**, a járványügyi intézkedések betartása nélkül.

Az ORÖ elnöke megerősítette, hogy tudomása szerint nem készült országos felmérés arról, hogy a kb. 800 000 – 1 200 000 főre tehető hazai cigány lakosságot milyen mértékben sújtották a veszélyhelyzetben meghozott intézkedések, és vajon hányan voltak olyanok, akik akár az éhezéstől is szenvedtek. Ugyanakkor, a települési nemzetiségi önkormányzatok vezetői közül többen is beszámoltak arról, **hogy gyakran az utcán állították meg őket roma lakosok, élelemért könyörögve, mert már napok óta nem ettek semmit.** Elsősorban Baranya, Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye volt az, ahonnan hasonló tapasztalatokról számoltak be az ott működő nemzetiségi önkormányzatok képviselői.

Az ORÖ elnöke hangsúlyozta, hogy a **legnagyobb problémát a helyi önkormányzatok forráshiánya okozta, ami sok esetben párosult roma-ellenességgel is.** Sokat segített volna, ha a kormány **plusz forrásokat** biztosít a helyzet kezelésére, és ezeknek a forrásoknak a felhasználását megfelelő módon ellenőrizte volna. Emellett szükség lett volna a polgármesterek, jegyzők, családsegítők, helyi szociális szakemberek hatékony együttműködésére, és megfelelő hozzáállására. Tapasztalata szerint **a krízishelyzetben a szülők gyakran azért nem mertek (és mernek) segítséget kérni,** mert rettegnék attól, hogy a gyermekeket kiemelik azonnal a családból, ahelyett, hogy a lakhatási és megélhetési gondjaik megoldásához nyújtanának segítséget.

További problémaként jelölte meg az ORÖ elnöke azt, hogy álláspontja szerint a legtöbb helyen **hiányzott (és hiányzik) az állami segítő intézmények és a civil szervezetek közti információáramlás,** a problémamegoldásra való együttes fókuszálás és a tenni akarás.

Tapasztalatai szerint az egyes megyékben, településeken óriási különbségek vannak a tekintetben, hogy az egyes intézmények vezetői, munkatársai mennyire elkötelezettek a problémák megoldásában, és a hátrányos helyzetű kistépüléseken **a nemzetiségi hovatartozás is sok esetben nagyon meghatározó.**

A tájékoztatásból kiderült az is, hogy az ORÖ folyamatos kapcsolatot tartott fenn a kormányzati szervekkel, többek között az **Operatív Törzssel, a Belügyminisztériummal,** és személyes tárgyalások zajlottak 2020 márciusában az **agrárminiszterrel** is. Ennek során az érintettek egyetértettek abban, hogy a tavaszi mezőgazdasági idénymunkák komoly lehetőségeket kínálnak a hátrányos helyzetű roma lakosság számára, egyben összetársadalmi érdek is, hogy az élelmiszerellátás mindvégig zavartalan legyen az ország egész területén. Felmerült, hogy az ORÖ és az Agrárminisztérium együttműködési megállapodást fog kötni annak érdekében, hogy a vidéki agrárgazdálkodók által felkínált munkalehetőségek a roma közösség tagjai számára is elérhetőek legyenek. Az érintettek abban is megállapodtak, hogy mindkét fél felállít egy-egy szakmai munkacsoportot, amely koordinálja majd a munkaerő hatékony közvetítését a munkavállalók és a gazdálkodók között.

2020 áprilisában az ORÖ az **Innovációs és Technológiai Minisztériumban** folytatott tárgyalásokat. A megbeszélés kiemelt témája a munkájukat elvesztett romák mihamarabbi munkába állásának elősegítése volt. Téma volt még a leghátrányosabb települések ingyenes közösségi internet-hozzáféréseinek megteremtési lehetősége is.

Az ORÖ a veszélyhelyzetre tekintettel a 2020-as évre tervezett működési tartalékból kétfélmillió, a dologi kiadások terhére pedig hárommillió forint értékben szerzett be **szájmaszkot.** A Máltai Szeretetszolgálat ötmillió forinttal egészítette ki az ORÖ által átcsoportosított és elkülönített összesen ötmillió forintot. A maszkokat a képviselőtestület tagjai saját megyéjükben, az általuk kiválasztott településeken osztották szét.

5.7. Nemzetközi szakmai megnyilvánulások

2020. április 8-án az **ENSZ kisebbségi kérdésekkel foglalkozó különmegbízottja, Fernand de Varennes** arra kérte a kormányokat, hogy az emberi jogok védelme, valamint az egyenlőség és a megkülönböztetés-mentesség előmozdítása érdekében mindenki számára, beleértve a roma kisebbségeket is, kettőzzék meg erőfeszítéseiket a koronavírus világjárvány elleni harcban:

„Ezen a nemzetközi roma napon, április 8-án nem csak a romák, a szintik és a travellerok társadalmaink sokszínűségéhez való hozzájárulását ünnepeljük, hanem e nap lehetőséget nyújt arra is, hogy azokra az élethelyzetekre is gondoljunk, ahol a romákat gyakran marginalizálják vagy megbélyegzik.

A roma, szinti és traveller kisebbségek kezelése továbbra is az emberi jogok egyik legfontosabb kérdése, különösen ott, ahol kiszolgáltatottságukat fokozza a közszolgáltatásokhoz, például a koronavírus teszteléséhez való hozzáférésük hiánya. Sok esetben nem kapnak információkat a saját nyelvükön a COVID-19 járvány idején. Annak ellenére, hogy számos kormány Európában és másutt erőfeszítéseket tett a roma kisebbségek emberi jogainak teljesebb érvényesítésére olyan területeken, mint az egészségügy, a lakhatás, az oktatás és a foglalkoztatás, a roma kisebbségek továbbra is szembesülnek a diszkriminációval, a szegénységgel és a társadalmi kirekesztéssel.

Különös aggodalomra ad okot az utóbbi hónapokban a romák elleni gyűlöletbeszéd és bűnbakképzés riasztó növekedése. Jobboldali szélsőséges és idegengyűlölő csoportok célozták meg és vádolták a romákat és más kisebbségeket a COVID vírus terjesztésében, vagy azzal vádolták őket, hogy nem tartják tiszteletben a hatóságok védelmi intézkedéseit.

Ez még inkább megerősíti azt, hogy meg kell dupláznunk az emberi jogok védelme, valamint az egyenlőség és a megkülönböztetés-mentesség előmozdítása érdekében tett erőfeszítéseket mindenki számára, beleértve a roma kisebbségeket is.”⁴⁰

A 47 tagállamot tömörítő **Európa Tanács** is útmutatást adott ki a kormányoknak az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság tiszteletben tartásával kapcsolatban. Április 20-án az **Európa Tanács főtitkára** ajánlásokat fogalmazott meg az európai kormányok számára az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság tiszteletben tartása érdekében a COVID-19 válság idején:

„A vírus sok életet és sok egyebet is elpusztít, ami nagyon kedves számunkra. Nem szabad hagynunk, hogy tönkrementye alapvető értékeinket és szabad társadalmainkat ” – mondta a főtitkár. „A tagállamaink előtt álló legfőbb társadalmi, politikai és jogi kihívás az lesz, hogy képesek hatékonyan reagálni erre a válságra, miközben biztosítják, hogy az általuk megtett intézkedések ne ássák alá az emberi jogok, a demokrácia Európa alapértékeinek megőrzésében rejlő valódi hosszú távú érdekünket és a jogállamiságot”⁴¹ – tette hozzá. Az ajánlások célja annak biztosítása, hogy a tagállamok a jelenlegi válság idején hozott intézkedései arányosak maradjanak a vírus terjedésének veszélyével és időben korlátozottak legyenek.

⁴⁰ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=25782&LangID=E>.

⁴¹ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/coronavirus-guidance-to-governments-on-respecting-human-rights-democracy-and-the-rule-of-law>.

A dokumentum négy fő területre terjed ki: az Emberi Jogok Európai Egyezményétől való eltérésre vészhelyzet esetén; a jogállamiság és a demokratikus elvek tiszteletben tartására vészhelyzetben, ideértve a vészhelyzeti intézkedések körének és időtartamának korlátozását; az alapvető emberi jogi normákra, beleértve a véleménynyilvánítás szabadságát, a magánélet védelmét és az adatvédelmet, **a kiszolgáltatott csoportok megóvását a diszkriminációtól és az oktatáshoz való jogot**; a bűnözéssel szembeni védelemre és a bűncselekmények áldozatainak védelmére, különös tekintettel a nemi alapú erőszakra.

Az Európa Tanács emberi jogi biztosának 2020 áprilisában kiadott nyilatkozata⁴² szerint a nemzetközi roma nap alkalmából a kormányokat minden évben emlékeztetik arra, hogy javítani kell az elszegényedett és marginalizálódott romák életkörülményeit Európában, és fokozni kell a megkülönböztetésük elleni küzdelmet. Ennek a felhívásnak még nyomatékosabbnak kell lennie ebben az évben, Európában ugyanis a rossz lakhatási körülmények között és szegregált településeken élő roma emberek a jelenlegi koronavírus világjárvány okán a leginkább kiszolgáltatott csoportokba tartoznak.

Európában sok helyen a romák számára még mindig nem biztosított a tiszta víz és a szennyvízelvezetés. Ez nagyban megnehezíti a létfontosságú higiéniai intézkedések, például a rendszeres kézmosás alkalmazását. Az is valószínűtlen, hogy a túlterhelt lakásokban a társadalmi távolságtartó intézkedések hatékonyan megvalósíthatók lennének. Egyes országok, például Szlovákia kormánya azt kérte a helyi hatóságoktól, hogy biztosítsák a roma települések számára a víz korlátlan hozzáférését. Ezeket az alapvető intézkedéseket sürgősen végre kell hajtani a helyi és a regionális önkormányzatoknak is Európa egész területén, ahol a romáknak nincs hozzáférésük a vízhez és az alapvető higiénés körülményekhez. További aggodalomra ad okot az informális és szegregált településeken élő személyek egészségügyi ellátáshoz való hozzáférése, ami potenciálisan nehéz lehet, különösen azoknak a roma személyeknek, akiknek nincs személyi okmányuk, illetve egészségbiztosításuk.

A jelenlegi válsághelyzetben sok roma ember számára okoz súlyos nehézséget a jövedelemforrás elvesztése és a szociális ellátásokhoz való hozzáférés korlátozása, amelyet a karanténintézkedések gyakran tovább nehezítenek. Ez azt eredményezheti, hogy a legalapvetőbb szükségletek kielégítése, ideértve az étkezést is, komoly nehézségekbe ütközik. Az iskolák bezárása a rászoruló családok gyermekei számára sok esetben az egyetlen megfelelő napi étkezéshez való hozzájutást lehetetlenítette el, és ezzel a probléma egyértelműen sürgetőbbé vált.

Az Európa Tanács emberi jogi biztosa alapvető fontosságúnak minősítette az összes kilakoltatás felfüggesztését a válság teljes időtartamára.

Az emberi jogi biztos értesülései szerint a romák a koronavírus világjárvánnyal összefüggésben számos helyen bűnbakká és célzott gyűlöletbeszéd áldozatává váltak. Egyes tagállamokban közszereplők és egyes médiumok a roma embereket közegészségügyi fenyegetésként emlegették, és ennek alapján speciális intézkedéseket kértek rájuk vonatkozóan. Volt példa arra, hogy a helyi hatóságok rendőri ellenőrző pontokat hoztak létre a roma települések körül a karanténintézkedések végrehajtása érdekében, és egy helyen kerítést emeltek egy roma település köré az ott lakók mozgásának ellenőrzése érdekében.

⁴²<https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/governments-must-ensure-equal-protection-and-care-for-roma-and-travellers-during-the-covid-19-crisis>.

Noha a karantén miatti szabályok betartásának biztosítása a jelen körülmények között igazolható, alkalmazásuk azonban nem lehet visszaélés-szerű, diszkriminatív az emberek etnikai hovatartozása alapján.

Az emberi jogi biztos arra sürgette a kormányokat, hogy válságterveket dolgozzanak ki és hajtsanak végre, amelyek biztosítják, hogy a romák és a travellerek ugyanolyan szintű információkhoz jussanak, mint mások, hogy felkészültek legyenek a járvány kezelésére. A nem kormányzati szervezeteket, aktivistákat, egészségügyi mediátorokat és a közösségi vezetőket – akiknek munkája megindító ezekben a nehéz időkben – nem lehet egyedül hagyni ebben a helyzetben, ezért eszközöket és támogatást kell kapniuk a hatóságoktól. Ez utóbbiaknak biztosítaniuk kell az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférést, függetlenül a rászoruló személyek lakóhelyétől és jogi helyzetétől.

A gyűlöletbeszédnek és a diszkriminatív intézkedésnek járványügyi helyzetben sincs helye, mivel ezek csak fokozzák a félelmeket és a megosztottságot a társadalmakban. Az emberi jogi biztos nyilatkozatában határozottan szorgalmazta a járvány legyőzéséhez feltétlenül szükséges egységet és a szolidaritást.

Az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezményének független szakértőkből álló Tanácsadó Bizottsága 2020. május 28-án nyilatkozatot adott ki a koronavírus világjárványról és a nemzeti kisebbségekről.⁴³ A Tanácsadó Bizottság üdvözlöi az Európa Tanács számos tagállamának hatóságai által a koronavírus világjárvány idején a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek érdekében tett erőfeszítéseit és az egyes kisebbségi csoportok egyedi szükségleteire adott válaszokat. A Bizottság nyilatkozatában nagyra értékeli, hogy mind a kisebbségekhez tartozó személyek, mind pedig a többségi társadalom részéről számos formában nyilvánult meg a szolidaritás és az együttérzés.

Mély aggodalommal jegyezte meg azonban a Bizottság, hogy a koronavírus világjárvány sok országban súlyosbította egyes nemzeti kisebbségek kiszolgáltatottságát és az Európa Tanács sok tagállamában fokozta a már korábban is meglévő egyenlőtlenségeket. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek gyakran szembesültek megkülönböztetéssel, gyűlöletbeszédrel és megbélyegzéssel, valamint a kisebbségi nyelven adott tájékoztatás hiányával. A járvánnyal szemben alkalmazott intézkedések, ha azokat visszaélés-szerűen alkalmazzák, veszélyeztethetik a nemzeti kisebbségek bizonyos jogainak és szabadságainak gyakorlását, így a szólásszabadságot, a békés gyülekezés szabadságát és a vallásszabadságot.

Az óvodai és iskolai nevelés-oktatás felfüggesztése a koronavírus világjárvány idején sajnálatosan gyakran eredményezte az oktatáshoz való egyenlőtlen hozzáférést és a nemzeti kisebbségekhez tartozó gyermekek megkülönböztetését, különös tekintettel azokra, akik nem rendelkeztek azon hivatalos nyelvek megfelelő ismeretével, amelyeken az oktatási tartalmak elérhetőek voltak. Ennek következtében a nemzeti kisebbségekhez tartozó gyermekeket a tanulási lemaradás és az iskolaelhagyás veszélye fenyegetheti.

A roma és traveller közösségeket aránytalan mértékben sújtotta a koronavírus világjárvány, mivel közülük sokan szembesültek a higiéniai szükségletek és az olyan szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáféréssel, mint a tiszta ivóvíz és csatornázás, továbbá a legkiszolgáltatottabb csoportok jelentős mértékben estek el jövedelmüktől.

⁴³ <https://rm.coe.int/acfc-statement-covid-19-and-national-minorities-28-05-2020-final-en/16809e8570>.

A Tanácsadó Bizottság folyamatosan figyelemmel kíséri a koronavírus világjárványnak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak tiszteletben tartására gyakorolt hatását és monitorozza azt is, hogy az államok által adott válaszok összhangban vannak-e az emberi jogok terén vállalt kötelezettségeikkel. A Bizottság továbbra is készen áll arra, hogy e tekintetben tevékenyen hozzájáruljon az Európa Tanács munkájához és továbbra is nyitott a párbeszédre a Keretegyezményt aláíró államokkal.

Lamberto Zannier, az **Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) nemzeti kisebbségekért felelős főbiztosa** 2020. március 26-án ajánlásokat adott ki a kormányok számára, amelyeket megfontolásra javasol a COVID-19 terjedése elleni küzdelem során.⁴⁴

Intézményének tapasztalatai alapján a főbiztos emlékezteti az EBESZ-ben részt vevő államokat arra, hogy az összetartó társadalmak erős társadalmak. Zannier elmondta: *„Ahogy a kormányok sürgősségi intézkedéseket vezetnek be, elengedhetetlen, hogy ne felejtsek el figyelembe venni a társadalom minden tagjának szükségleteit, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket és más marginalizált közösségeket is.”* A főbiztos emlékeztette az EBESZ részt vevő államait, hogy ezekben a példátlan időkben is rendelkezésre áll és igénybe vehető hivatala szakértelme.

Az emberi jogok fenntartásával kapcsolatban hangsúlyozta, hogy alapvető fontosságú annak biztosítása, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket egyenlő bánásmódban részesítsék, és élvezzék az alapvető emberi jogokat, különös tekintettel az egészségre, valamint a pontos, könnyen érthető és időszerű tájékoztatásra, valamint bármikor, bármiféle megkülönböztetés nélküli, ideértve a rövid távú sürgősségi intézkedések igénybevételére.

A befogadás fontosságával kapcsolatban kijelentette, hogy mindenkinek az az érdeke, hogy a sürgősségi intézkedések ne lehetetlenítsék el azt, hogy a társadalom valamennyi csoportjának igényeit figyelembe vegyék. A kormányoknak arra kell törekedniük, hogy válaszaik megtervezése és végrehajtása során konzultáljanak a társadalmi csoportok széles körével. Ha bizonyos csoportok azt jelzik, hogy szükségleteiket nem elégítették ki, akkor az intézkedéseket úgy alakítsák ki, hogy azokra is reagáljanak. Ezt az elvet a válság utáni újraindítási szakaszban is alkalmazni kell.

Fontosnak tartja az érzékenységet a nyelvi igényekre, ezért az államoknak az alapszolgáltatásokat a lehető legnagyobb mértékben a különféle közösségek által használt nyelveken kell nyújtaniuk, különösen az egészségügyben, az egészségügyi válsággal kapcsolatos kommunikációban és a hivatalos válaszokban. A hivatalos nyelv(ek) korlátozott ismeretével rendelkezők különösen kiszolgáltatottá válhatnak, ha nem értik, mit várnak el tőlük. A távoktatási programoknak minden közösség igényeit figyelembe kell venniük. A kisebbségi csoportokba tartozó gyermekek számára biztosítani kell azt, hogy az anyanyelvükön és a hivatalos nyelven is folytathassák a tanulást.

A gazdaságilag kiszolgáltatottak védelme érdekében figyelemmel kell lenni arra, hogy a válság gazdasági következményei elsőként és a legsúlyosabban a bizonytalan formában foglalkoztatottakat sújtják. Ide tartoznak a vendégmunkások, a szürke- és fekete gazdaságban foglalkoztatottak és a marginalizált közösségekhez tartozó személyek, beleértve a kisebbségi háttérrel rendelkezőket is. Esetükben valóban fennáll annak a veszélye, hogy szegénységük és társadalmi kirekesztettségük tovább erősödik. Azok a nők is aránytalanul érintettek lehetnek,

⁴⁴ <https://reliefweb.int/report/world/osce-high-commissioner-national-minorities-offers-recommendations-short-term-responses>

akik háztartásuk ellátását is biztosítják, vagy az egészségügyi ellátás frontvonalában dolgoznak. Ez különösen érvényes azokra a kisebbségi közösségekből származó nőkre, akik kettős diszkrimináció áldozatává válhatnak.

A főbiztos zéró toleranciát hirdetett a diszkriminációval és az idegengyűlölettel szemben. A hatóságoknak különösen ébernek kell lenniük az intolerancia és az idegengyűlölet, valamint az identitáson, etnikai hovatartozáson, nyelven, valláson vagy kultúrán alapuló egyéb diszkriminációs formák figyelemmel kísérése és leküzdése terén. Társadalmi szintű bizonytalanság idején mélyen gyökerező szorongások emelkedhetnek felszínre. Ha az államok megfigyelési technológiák használatát veszik fontolóra a vírus terjedésének nyomon követésére, akkor ez nem célozhat aránytalanul egyetlen csoportot sem.

A főbiztos végül hangsúlyozta a pozitív példákra való építés fontosságát a társadalmi kohézió előmozdítása érdekében, hiszen a közelmúltban számos pozitív példával találkozhattunk a befogadó kommunikáció és olyan intézkedések terén, amelyek minden csoportot megcéloznak. Zannier szerint: *„A válságra vonatkozó megközelítéseinkben az inkluzivitás minden példája bizakodásra ad okot, amely kulcsfontosságú társadalmaink egészsége, stabilitása és ellenálló képessége szempontjából.”*

Az **Európai Alapjogi Ügynökség (FRA)** a „Koronavírus világiárvány az EU-ban – hatása a romákra és az utazókra” című 5. sz. közleményében⁴⁵ arról ír, hogy a vírust gyakran nagy kiegyenlítőnek nevezik, mivel nem különbözteti meg az embereket osztály, faj vagy egyéb alapon. Ugyanakkor jobban megvizsgálva egyértelművé válik, hogy a vírus egyes közösségeket jobban rombolt, mint másokat.

A romák és a travellerek gyakran nem megfelelő és túlszűfolt lakhatási körülmények között élnek, így megnő a COVID-19 megbetegedésük kockázata. A közleményből az is kiderül, hogy a vírus megfékezésére tett intézkedések őket aránytalanabban befolyásolták. A közleményben szereplő 15 EU-tagállamban a lezárások sok romát és travellert akadályoztak abban, hogy utcai árusként és utazóként kereskedjenek. Szintén nehézségekkel szembesültek a hivatalos munkaerőpiacon és a munkavállalók számára elérhető támogatások és juttatások igénylésében is. Ennek eredményeként növekszik a szegénységük, és az éhezésük valós kockázata is fenyeget. Eközben a vízhez, az elektromos áramhoz és a szennyvízelvezetéshez való korlátozott hozzáférésük komoly egészségügyi problémákat vet fel, és ezeket súlyosbítják az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés különféle akadályai. Az alapvető infrastruktúra hiánya az egész közösség számára problémát jelent, a fiatalabb generáció pedig egy újabb akadály előtt áll: az internet-hozzáférés és megfelelő informatikai eszközök hiánya azzal a veszéllyel fenyegeti őket, hogy még jobban lemaradnak az iskolában.

E nehézségek közepette még sok országban jelen van a cigányellenesség és növekszik a gyűlöletkeltő retorika.

E kihívások kezelése nem könnyű vállalkozás. Mégis egy biztos: a siker érdekében támogatni kell a helyi hatóságokat, hogy erősítsék a társadalmi befogadást a COVID-19 válság idején és azon túl is.

⁴⁵ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-coronavirus-pandemic-eu-bulletin-roma_en.pdf.

Összefoglalva: a FRA jelentése kitér arra, hogy a lezárások aránytalanul érintik a romákat és a travellereket; a pandémia növeli az oktatási szakadékokat; a járvány leküzdésére irányuló intézkedések hatással vannak a foglalkoztatásra; fokozott a szegénység és az alultápláltság kockázata; hiányos a roma közösségek hozzáférése az egészségügyi szolgáltatásokhoz; probléma a lakáshiány, a tiszta vízhez és a szennyvízelvezetéshez való hozzáférés hiánya; nagy szükség van a civil társadalom hozzájárulására; a cigányellenesség és a gyűlöletbeszéd továbbra is fennáll a járvány idején, illetve további tanulságokat kell levonni az első járványhullámból.

Az Európai Unió egyenlő bánásmód hatóságainak hálózata, az **Equinet** a 2020. június 19-én kiadott közleményében⁴⁶ hangsúlyozta, hogy a COVID-19 által kiváltott közegészségügyi válság és a kormányok által annak kezelésére hozott intézkedések nem semlegesek, mivel Európában egyeseket jobban érintenek, mint másokat, így aránytalanul negatív hatással vannak bizonyos csoportokra, elsődlegesen azokra, amelyek gyakran már eleve hátrányos társadalmi-gazdasági helyzetben vannak, és a megkülönböztetés veszélye fenyegeti őket. Az egyenlőség azonban Európa egyik közös alapértéke és alapelve. A jelenlegi járvány lehetőséget nyújt számunkra a tisztességes, egyenlő és reziliens társadalom újjáépítéséhez azzal, hogy senkit sem hagyunk magunk mögött, amikor továbblépünk ebből a válságos időszakból.

A fentiek alapján készítette el az Equinet az „Ajánlást a tisztességes és egyenlő Európáért: Társadalmaink újjáépítése a COVID-19 után” című dokumentumot⁴⁷ annak érdekében, hogy a pandémiát követően meghozandó intézkedések során ezt az ajánlást a törvényeken és a közös európai értékeken alapuló minimumszabályként alkalmazzák. Az esélyegyenlőségi szervezetek előmozdítják és megvédik az egyenlőség alapvető értékét mindenki érdekében, **különös tekintettel a hátrányos helyzetűekre és a hátrányos megkülönböztetések áldozataira.**

Az Equinet ebben a dokumentumban ajánlásokat fogalmazott meg a politikai döntéshozók részére. Így azt ajánlja, hogy az uniós és a nemzeti intézkedéseknek az egyenlőtlen rendszer szintű problémáinak kiküszöbölésére kell törekedniük. Ennek magában kell foglalnia az egyenlőséget, mint közös értéket, és mint a gazdasági és szociális válságra adott válasz megalapozásának egyik fő elemét. Minden országnak meg kell erősítenie a nemzeti esélyegyenlőségi szerveket, és lehetővé kell tennie számukra, hogy kiaknázzák az esélyegyenlőségi jogszabályok nyomán követésében és érvényesítésében rejlő lehetőségeket, előmozdítsák az egyenlőséget a társadalomban és a politikai döntéshozatalban, együttműködjenek partnereikkel a bevált gyakorlatok támogatása érdekében, valamint az adatok és bizonyítékok összegyűjtésével és elemzésével a szakértelem biztosítása érdekében.

⁴⁶ <https://equineteurope.org/2020/11-recommendations-for-a-fair-and-equal-europe-rebuilding-our-societies-after-covid-19/>.

⁴⁷ https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2020/06/equinet_rebuilding-recommendation_A4_03-web.pdf.

5.8. Összegzés

A koronavírus világjárvány és az annak következtében alkalmazott korlátozó intézkedések hazai és nemzetközi szinten is nagymértékben hátrányosan érintették az egyébként is leszakadó, társadalom perifériájára szorult roma közösségeket. Növelték a szakadékot az oktatás, a foglalkoztatás, az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés területén, miközben esetenként a közösségeknek meg kellett küzdeniük a társadalomban jelen lévő cigányellenességgel, és az időszakosan fellángoló gyűlöletbeszéddel is.

A nemzetközi tapasztalatokhoz hasonlóan hazánkban is elsősorban a szegregált telepeken élő lakosság helyzete vált különösen veszélyeztetetté, nehézséget okozott a digitális oktatásra történő átállás, és a megtakarítással nem rendelkező családok esetén a bevételi lehetőségek, jövedelmek beszűkülése, vagy teljes megszűnése is.

A rendkívüli helyzetben számos segítő, civil, roma szervezet és állami szerv végzett kiemelkedő munkát. Az élelmiszer és tisztítószerek adományok, az országosan megszervezett és az oktatási intézményeken keresztül hozzáférhető gyermekétkeztetés, valamint a digitális eszközök formájában nyújtott támogatások alapvető segítséget jelentettek számos bajba jutott család számára. Érzékelhető volt azonban, hogy a helyi problémák felmérése és kezelése országosan rendkívül kiegyenlítetlen volt, nagymértékben függött a települési önkormányzatoknál rendelkezésre álló forrásoktól, de az elkötelezettségtől is, valamint attól, hogy az adott településen működött-e már korábban is olyan támogató program (Jelenlét programok, tanodák), amelynek munkatársai a megváltozott körülmények között is folytatták segítő tevékenységüket.

A koronavírus világjárvány következtében kialakult különböző hátrányok kompenzálására meghozott kormányzati rendelkezések sok esetben nem tartalmaztak célzottan, a leghátrányosabb helyzetben élők problémáira fókuszáló intézkedéseket.

Több jelzés is arra utalt, hogy az önkormányzatoknak és a különböző szervezeteknek nehézséget okozott a forrás- és az eszközhiány a világjárvánnyal összefüggő problémák kezelése során, amely a fent már említett egyenlőtlenségekhez és ahhoz vezetett, hogy az ország számos pontján a legkiszolgáltatottabb közösségek tagjai magukra maradtak.

Erre figyelemmel a koronavírus világjárvány második hullámában, az ismételten kihirdetett veszélyhelyzet keretében szükségessé válhat a leghátrányosabb helyzetű, köztük a roma lakosok súlyos helyzetének kiemelt kormányzati kezelése.

VI. Szakmai javaslatok

A fentiek alapján, az elvi állásfoglalással érintett témák kiemelt fontosságára tekintettel a következőket javaslom:

1. Abban az esetben, amikor települési, területi, illetve országos nemzetiségi önkormányzat elnöke a képviselő-testület, közgyűlés feladat- és hatásköreit gyakorolja
 - **jóhiszeműen, a kölcsönös együttműködés elve alapján, rendeltetésszerűen járjon el;**
 - döntéseinek meghozatala előtt lehetősége szerint **folyamatosan egyeztessen a nemzetiségi önkormányzat tagjaival;**
 - meghozott **döntéseiről rendszeresen tájékoztassa a nemzetiségi önkormányzat tagjait.**
2. Az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága az országos nemzetiségi önkormányzatokkal együttműködve tekintse át az Njt. és a Kat. vonatkozó rendelkezéseit és fontolja meg olyan törvénymódosítás kezdeményezését, amely lehetővé teszi, hogy **a nemzetiségi önkormányzatok veszélyhelyzet vagy súlyos járványügyi készültség idején is hatékonyan gyakorolhassák az őket megillető véleményezési és egyetértési jogokat dokumentált online ülés, illetve közgyűlés lehetőségének a megteremtésével.**
3. A járványügyi helyzet miatt megfontolásra érdemes a nemzetiségi önkormányzatok által **már meghatározott célra elnyert állami támogatások más célú felhasználási lehetőségének megteremtése,** a megfelelő jogszabályi környezet kialakítása mellett, különös tekintettel arra, hogy a korábban fennálló és jelenleg ismételtlen kihirdetett veszélyhelyzet idején a nemzetiségi önkormányzatok is számos módon törekedtek az érintett nemzetiségi közösséghez tartozók támogatására, és a rendelkezésre álló eszközökkel az érdekeik képviseletére, érvényesítésére.
4. A nemzetiségi önkormányzatok által ellátandó kötelező és önként vállalt közfeladatok, feladat- és hatáskörök hatékony ellátása alapvető fontosságú a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek számára. Tekintettel erre, kiemelt jelentősége van annak, hogy **különleges jogrend idején is kiszámítható, egységesen értelmezendő és alkalmazandó szabályok vonatkozzanak a nemzetiségi önkormányzatok és az általuk fenntartott intézmények működésére. Ennek megteremtése elsődlegesen a jogalkotó kötelessége.**

5. A krízishelyzetbe került, leghátrányosabb helyzetű személyek problémáinak megoldására az állami és civil szervezetek, döntéshozók és jogalkalmazók között sokkal hatékonyabb információ-áramlásra, kommunikációra és együttműködésre van szükség. Ehhez **országosan fel kell mérni** az Országos Roma Önkormányzat képviselőinek a bevonásával a kistérségekben élő roma lakosság lakhatási, egészségügyi és szociális helyzetét. Egy a tavaszi karantén időszakhoz hasonló **krízishelyzet kialakulása során, különös tekintettel a koronavírus világjárvány második hullámának erősödésére, valamint az ismételten kihirdetett veszélyhelyzetre nem lehet kizárólagosan a területileg egyenlőtlen teljesítőképességű és hajlandóságú helyi önkormányzatokra, és az ad hoc jelleggel megjelenő segítő szervezetekre hagyatkozni, szükséges lehet egységes, országos hatókörű, célzottan a leghátrányosabb helyzetű lakosok helyzetének kezelését lehetővé tevő kormányzati intézkedésekre.**

Budapest, 2020. november 11.

Szalayné Sándor Erzsébet
a Magyarországon élő nemzetiségek
jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes
egyetemi tanár